

Integracijski procesi hrvatskog iseljeništva u Beču

Senko, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:627803>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**



Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Sveučilište u Zagrebu - Filozofski fakultet
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Integracijski procesi hrvatskog iseljništva u Beču

Diplomski rad

Studentica: Mia Senko

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marijeta Rajković Iveta

Zagreb, rujan 2020. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Teorijski okvir i ciljevi istraživanja	3
2.1. Integracija	6
3. Metodologija i izvori	8
3.1. Provođenje istraživanja.....	8
4. Useljavanje u Austriju	10
4.1. Hrvatsko iseljeničtvo u Austriji.....	12
4.1.2. Hrvatske udruge i mediji.....	14
4.1.3. Pregled dosadašnjih istraživanja o Hrvatima u Beču.....	15
5. Priprema za iseljavanje i migrantske mreže	16
5.1. Uloga migrantskih mreža	18
6. Prilagodba/adaptacija austrijskom društvu.....	19
6.1. Početni dojmovi	19
6.2. Znanje njemačkog jezika	21
6.3. Pronalazak smještaja.....	22
7. Život u Austriji.....	24
7.1. Ekonomska integracija - pronalazak posla.....	24
7.2. Kulturna i društvena integracija	28
7.3. Religijska integracija	32
7.4. Pravno-politička integracija	34
8. Pripadnost hrvatskoj zajednici u Beču i transnacionalni procesi	35
10. Popis literature i izvora.....	38
11. Sažetak.....	41

1. Uvod

Hrvatsko iseljništvo u Austriji ima dugu tradiciju koja traje više stoljeća. Bježeći pred Osmanlijama Hrvati su se smjestili u pokrajini Burgenland/Gradišću, ondje su osnovali svoja sela u kojima i danas njeguju jezik i kulturu. Nekoliko stoljeća kasnije, pogotovo u 20. stoljeću, tradicija iseljavanja se nastavlja, te novi valovi Hrvata odlaze, ponajviše iz ekonomskih razloga. Najveći val je onaj tzv. gastarbajterski sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća (usp. Ivanković 2012). Domovinski rat (1991.-1995.), koji je bio uzrok prisilnih migracija, doprinio je porastu hrvatskog iseljništva u Austriji, pogotovo njezinom glavnom gradu, Beču. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju, svjedoci smo velikog suvremenog iseljavanja iz Hrvatske, posebice iz slavonskih županija, između ostaloga i u Austriju.

Ovaj diplomski rad baviti će se pitanjem integracije hrvatskog iseljništva u gradu Beču. Naglasak će pritom biti na kazivačima/imigrantima koji su Hrvatsku napustili za vrijeme bivše Jugoslavije i doba socijalizma te potražili svoju priliku u modernoj i razvijenoj Austriji.

Prvi dio rada donosi teorijski pregled u kojem se definiraju ključne teorije i pojmovi koje se vežu uz migraciju, kao i proces integracije. Slijedi drugi dio rada u kojem se obrađuju useljavanja u Austriju s naglaskom na hrvatsko iseljništvo i njihove udruge. U ovom dijelu analiziraju se i prethodno provedena istraživanja koja su usredotočena najviše na gradišćanske Hrvate, njihovu kulturu i jezik, ali i istraživanja o modernim migracijama i integraciji Hrvata u austrijsko društvo. Fokus trećeg dijela rada stavlja se na vlastito terensko istraživanje provedeno kvalitativnom etnološkom i kulturnoantropološkom metodologijom, polustrukturiranim intervjuima s osam kazivača/iseljenika koji su odselili iz Hrvatske u Austriju tijekom 1980-ih i 1990-ih godina. Naglasak istraživanja je na njihov život u Austriji, integracijski proces kojim sam obuhvatila nekoliko dimenzija integracije: ekonomsku, društvenu, kulturnu, religijsku, političku integraciju.

2. Teorijski okvir i ciljevi istraživanja

U prethodnim desetljećima, međunarodna migracija je postala veliki fenomen i danas se smatra jednom od središnjih dimenzija globalizacije. Velike migracije stanovništva su u prošlosti utjecale na demografsku sliku iseljenih i useljenih područja, ali su imale i veliku ulogu na povijesna, kulturna i socijalna događanja. Broj ljudi koji žive izvan svoje države rođenja je

procijenjen na 105 milijuna tijekom 1985. godine, te se udvostručio na približno 200 milijuna 20 godina kasnije. Kada je riječ o Europi, procjenjuje se da je 2000. godine bilo riječ o 56 milijuna imigranata, odnosno 7.7% ukupne europske populacije, čime se dokazuje da je Europa postala imigracijski kontinent (usp. Penninx 2006:7). Prema Sassen postoje tri ključna čimbenika koja pridonose rastu internacionalne migracije, a koja se vežu uz globalizaciju svjetske ekonomije. To su nejednake razine razvitka između područja slanja i primanja migranata, povišena internacionalizacija svih razvijenih gospodarstava, i glavne promjene u organizaciji ekonomije i tržišta rada u naprednim gospodarstvima, a čime se stvara mogućnost za inkorporaciju imigranata (usp. Sassen 2001:2).

Migracija je multidisciplinarno područje istraživanja koja je pod utjecajem geografije, ekonomije, antropologije, demografije, sociologije (usp. Mesić 2002:239). Prema enciklopediji, migracija se, u širem smislu, definira kao prostorna pokretljivost stanovništva, a u užem smislu kao trajnija promjena mjesta stalnoga boravka pojedinaca ili društvenih skupina, a migracije mogu biti stalne ili privremene¹. Prema Šverko, migracija podrazumijeva bilo koji oblik preseljavanja, privremenog ili trajnog mijenjanja mjesta boravka s jednoga područja (države, regije ili grada) na drugo (usp. Šverko 2005:1150). Pored termina migracija često se koristi sintagma migracijski proces, koja se definira kao promjena mjesta življenja, zbog niza ekonomskih, socijalnih i političkih motiva koji potiču ljude da napuste svoju državu i zamijene je sa stranom zemljom (usp. Grbić Jakopović 2014:19). Razlozi za odlazak se razlikuju od osobe do osobe, kao i njihova prilagodba novoj okolini, te uvelike ovise o dobi, stupnju obrazovanja, zemlji porijekla i socijalnom statusu. Četiri su dimenzije koje obilježavaju kretanje migranata: prva faza je kretanje od jednog do drugog mjesta i prijeđena udaljenost, druga prebivanje ukoliko je riječ o daljnjem kretanju, potom slijedi vrijeme odsutnosti ljudi iz nekog područja, i zadnja faza su aktivnosti koje mogu i ne moraju biti promijenjene migracijom (usp. Mesić 2002:241).

Postoje različite vrste migracija. Osnovne podjele su na vanjske i unutarnje, dobrovoljne i prisilne migracije, a razlikuju se i s obzirom na trajanje (usp. Mesić 2002; Grbić Jakopović 2014). U ovom radu, koristeći etnografiju pojedinačnog (usp. Abu Lughod, 1991), istražiti će se življena iskustva hrvatskih iseljenika koji su u preselili u Austriju u različitim valovima i zbog različitih uzroka.

¹<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40619>

Pored navedenoga, postoje i različite teorije o migracijskim i postmigracijskim procesima, od kojih će se u ovom istraživanju koristiti njih nekoliko.

Teorija povijesno-strukturalističkog pristupa bazirana je na marksističkoj političkoj ekonomiji i teoriji svjetskog sustava. Unutar ove teorije migracija se smatra metodom mobilizacije i novačenja jeftine radne snage. Naglašava se nejednakost u podijeli ekonomske i političke moći u svjetskoj ekonomiji. Povijesno-strukturalistički pristup je u svojoj teoriji tako zanemario ulogu motivacije i akcije unutar migracijskih procesa (usp. Grbić Jakopović 2014:27).

Teorija potisno-privlačnih faktora je neoklasična ekonomska teorija. Njezin središnji koncept je ljudski kapital, te se odluka o migraciji tretira kao investicija za budućnost (ibid., 26). U kontekstu ove teorije, potisni faktori su oni koji tjeraju stanovništvo da se odseli iz matične države u drugu, dok su privlačni faktori oni zbog kojih se migrira u određenu zemlju (ibid., 22). Iako u teoriji matična država trpi gubitke zbog odlaska radne snage, u određenim okolnostima se upravo njihovim odlaskom smanjuje nezaposlenost i podiže standard (ibid.). Ova teorija je bitna i u ovom radu, s obzirom da je jedan od ciljeva rada istražiti zbog kojih faktora su moji kazivači odlučili otići iz Hrvatske, i koji su ih faktori privukli baš u Austriju, odnosno grad Beč. Teorija potisno-privlačnih faktora bila je kritizirana zbog nemogućnosti analize tipova migracija i trendova te su novija istraživanja pokazala da financijski aspekt nije jedini, već su za odluku i mjesto gdje će se migrirati bitni i obiteljski život i kolektivni život vlastite zajednice (ibid., 26).

Prema Grbić-Jakopović (usp. 2014:28) u radu ću koristiti teoriju migracijskih sustava koja migracijske procese objašnjava kroz odnos makro i mikro struktura, čime se pod pojmom makrostruktura podrazumijevaju politička ekonomija svjetskog tržišta, međudržavni odnosi, zakoni, državna kontrola mobilnosti involviranih država, i globalni međunarodni odnosi, a pod pojmom mikrostrukture neformalne socijalne mreže koje su stvorili sami migranti da bi lakše savladali teškoće u tuđini. Postoji i pojam mezostrukture koji se opisuje kao mehanizam koji djeluje između makro i mikrostrukture, poput poslodavaca, posrednika, bankara, prijevoznika i ostalih.

Teorija migrantskih mreža se pojavljuje u 20. stoljeću na temelju migracije prisutne u SAD-u. Same migrantske mreže se definiraju kao interpersonalne veze koje povezuju migrante, kako sadašnje tako i prijašnje, i nemigrante, kroz obitelj, prijateljstvo ili zajedničko podrijetlo (usp. Mesić 2002:350). One olakšavaju dolazak novih migranata i povećavaju vjerojatnost

migracija u budućnosti, nisu pod nadzorom vlasti i udaljeni su od izvornih razloga migracije. Teorija uključuje i pojam kulturnog kapitala koji obuhvaća distribuciju informacija, a važnost se stavlja na neformalne mreže osobnih odnosa, obiteljskih obrazaca, prijateljstava i uskih veza s lokalnom zajednicom. Osim kulturnog, u teoriji migrantskih mreža pronalazimo i pojam socijalnog kapitala gdje je značajno istraživanje individualnih iskustava migranata u adaptacijskim procesima (usp. Grbić Jakopović 2014:28). U ovom istraživanju zanima me jesu li i kako migrantske mreže utjecale na moje kazivače prilikom odabira Beča i jesu li im ranija poznanstva olakšala prilagodbu.

Transnacionalna teorija nastaje zbog pojave novih oblika mobilnosti. Ona je proces koji podrazumijeva dinamičnu, permanentnu i kontinuiranu interakciju ljudi iz zemalja iseljavanja i useljavanja (usp. Grbić Jakopović 2014:29). U ovoj teoriji migracija utječe na ljude koji su migrirali, ali i na one koji su ostali u matičnoj državi, ona znači pripadnost objema državama. Transmigranti imaju sposobnost stvaranja društvenih polja i prostora, a oni ne uvažavaju zemljopisne, kulturne i političke granice, to je vrsta tranzicije koja stvara dvosmjernan osjećaj pripadnosti. Život transmigranata podrazumijeva sudjelovanje u novooblikovanim transnacionalnim zajednicama koje su translokalne i plurilokalne (ibid., 29). Zbog te pripadnosti objema državama, i povezanosti koju migranti osjećaju prema matičnoj državi, smatram da je ova teorija iznimno bitna u ovom radu jer osim samog života u novoj zemlji, zanima me i osjećaju li migranti i dalje vezu s Hrvatskom, prate li vijesti i događaje, održavaju li kontakt s obiteljima i prijateljima, posjećuju li domovinu, i druže li se, ukoliko postoji mogućnost za to, s drugim Hrvatima. Ovi navedeni faktori povezanosti su iznimno bitni za održavanje obiteljskih i društvenih odnosa s obje strane granice.

2.1. Integracija

Integracija je proces koji je godinama prisutan u znanstvenim krugovima, gdje se na početku, barem na zapadu, ponajviše među američkim znanstvenicima, smatrao kao linearni proces u kojem su se imigranti morali u potpunosti prilagoditi i asimilirati sa većinskim stanovništvom i kulturom. Vremensko trajanje integracije je ovisilo o kulturnoj udaljenosti i rasnoj kategorizaciji, kao i karakteristikama imigrantskih skupina (usp. Gracés-Mascareñas i Penninx 2016:3). Također se nije uzimala u obzir veza migranata sa zemljom rođenja, iako se pretpostavljalo da će migracija biti od koristi zemlji rođenja u ekonomskom smislu (usp. King i Collyer 2016:170). Danas se pod procesom integracije smatra preseljenje, odnosi sa zemljom

domaćinom, i socijalne promjene koje dolaze nakon imigracije. Imigranti moraju potražiti svoje mjesto u društvu, pronaći dom, posao, zdravstvenu njegu, i obrazovanje za svoju djecu, kao i stvoriti interakciju i odnos s drugim ljudima, upoznati se sa institucijama nove zemlje, i postati prihvaćeni. Osim samog imigranta, zemlja u koju se imigrira također prolazi kroz promjene i treba imigrantu osigurati političke, socijalne i kulturne potrebe (usp. Penninx i Gracés-Mascareñas 2016:11).

Integracija se definira kao proces postanka prihvaćenim dijelom društva, a sam integracijski proces se promatra u tri dimenzije: pravno-političkoj, društveno-ekonomskoj i kulturno-religijskoj, koje odgovaraju državi, tržištu i naciji. Pravno-politička dimenzija integracije obuhvaća pravo na prebivalište, politička prava i statuse (ibid., 14), društveno-ekonomska dimenzija označava društvenu i ekonomsku ulogu građana bez obzira na njihovo državljanstvo, a kulturno-religijska dimenzija odnosi se na percepciju i praksu imigranata i države primitka, kao i na međusobna prihvaćanja različitosti (ibid., 15). Ove dimenzije nisu ovisne jedna o drugoj. U ovom radu integracija je podijeljena na drugačiji način. Ekonomska i religijska integracija su pri tome odvojene i tako postale neovisne razine integracije s obzirom na upitnicu koja je postavljena kazivačima i samu podjelu pitanja unutar upitnice. Iz istog razloga su društvena i kulturna razina integracije opisane zajedno, zbog pitanja i odgovora koji mogu obuhvaćati ove dvije razine zajedno.

Proces integracije se može mjeriti na više razina, od kojih je prva ona individualna, kako imigranta tako i državljana zemlje domaćina. Druga razina su imigrantske organizacije, ali i organizacije na razini države (ibid., 18), od kojih imigrantske organizacije imaju veliku važnost i u zemlji rođenja i u državi primitka, pogotovo ako su prihvaćene od obje države (usp. King i Collyer 2016:171). Treća razina su institucije, državne i one namijenjene imigrantima (usp. Penninx i Gracés-Mascareñas 2016:18). Također je bitno napomenuti razliku u ekonomskoj i socijalnoj integraciji, i kako ona utječe na državu rođenja. Ukoliko su imigranti integrirani u društvo primitka u ekonomskom smislu veća je mogućnost da će povezanost s državom rođenja biti veća te postoji mogućnost ulaganja što bi dovelo do pozitivnog razvoja. S druge strane, ako je imigrant integriran u društveno-kulturnom smislu, veća je mogućnost da će se odvojiti od države rođenja i biti manje aktivan u procesima koji dovode do pozitivnog razvoja zemlje porijekla (usp. King i Collyer 2016:181).

Sama imigracija i integracijska politika najčešće ovise o kojoj grupi imigranata je riječ, jesu li oni poželjni ili nepoželjni, i trebaju li se integrirati ili ne. Ovo razmišljanje je problematično s obzirom da imigrantske skupine nisu homogene, one se razlikuju po motivima

migracije, zemlje podrijetla, spolu i etnicitetu (usp. Mügge i van der Haar 2016:77). S obzirom na stupanj imigracije i početni nedostatak imigracijskih pravila koja bi se povezala uz to, stvaraju se politike integracije na državnoj, ali i na lokalnoj razini u Zapadnoj Europi (usp. Penninx 2015:104), iako one postaju popularne tek krajem 20. stoljeća.

3. Metodologija i izvori

Za potrebe diplomskog rada provedeno je kvalitativno etnološko istraživanje temeljeno na setu pitanja koja su osmišljena za provedbu polustrukturiranih intervjua s kazivačima/iseljenicima.

„Intervju je interpersonalna situacija, konverzacija između dvaju partnera o temi koja ih obostrano zanima (Kvale i Brinkmann 2009:123). Polustrukturiranim intervjuom želimo dobiti opis života našeg sugovornika, tako da nam objasni značenje događaja ili pojava o kojima se razgovara; sastoji se od niza tema koje će se prodiskutirati, kao i nekih potpitanja.“ (ibid:124.) Kod takvih intervjua raspored/hodogram pitanja nije čvrsto određen, sljedovi tema mogu se mijenjati onako kako to nameće dinamika razgovora ili priroda situacije.“ (Potkonjak 2014:72).

S obzirom da je rad usmjeren na pitanje i stupanj integracije hrvatskih imigranata u austrijsko društvo, odnosno grad Beč, prikazani podaci će se dobiti korištenjem subjektivnih stavova kazivača pri čemu se neće procjenjivati njihova autentičnost, istinitost i utemeljenost u stvarnom životu (Škrbić Alempijević, Potkonjak i Rubić 2016:17). Osim polustrukturiranih intervjua, za ovo terensko istraživanje će se koristiti kritičko iščitavanje i analiza literature, ali i internetski izvor poput informativnog portala Hrvata u Austriji i TV Beč. Isto tako postoje stranice hrvatskih udruga poput Austrijsko-hrvatske zajednice za kulturu i šport u Beču i Udruge Hrvatski dom u Beču o kojima će se detaljnije pričati u poglavlju *Hrvatske udruge i mediji*.

3.1. Provođenje istraživanja

Nakon što sam kazivače upoznala s ciljem istraživanja, zatražila sam ih formalni pristanak kojim pristaju na sudjelovanje u istraživanju i kojim daju svoj informirani pristanak usmenom dozvolom.

„Prije početka intervjuiranja dužni smo se ponovno predstaviti (iako smo to napravili već kod dogovaranja intervjua), upoznati sugovornika s ciljem intervjua (sadržaj protokola), predviđenim trajanjem intervjua, pitati imaju li kakva pitanja u vezi s intervjuom, zatražiti dozvolu za intervju (popunjavanje obrasca informiranog pristanka ili snimiti usmeno danu dozvolu), najaviti snimanje intervjua.“ (Potkonjak 2014:75).

U dogovoru s kazivačima na samom početku, odlučili smo žele li se koristiti pseudonimom, inicijalima vlastitog imena ili inicijalima pseudonima prilikom intervjua.

U svrhu istraživanja sastavila sam set pitanja koja su svim kazivačima postavljena sličnim redoslijedom, ali sam, prema potrebi, prilagođavala dijelove upitnice, ukoliko su određena pitanja odgovorena ranije tijekom intervjua, kako ne bi došlo do ponavljanja. Ukupno sam intervjuirala osam kazivača, od kojih je većina odabrana zbog obiteljskog poznanstva, dok su ostali kazivači odabrani na preporuku onih koji su već intervjuirani, metodom snježne grude. Intervjui su provedeni putem Skypea, Whatsapp videopoziva i telefonskog poziva, te su snimani i transkribirani. Pri odabiru kazivača vodila sam se kriterijem da žive u Beču, da obuhvatim oba spola, različitu starost, obrazovanje, bračni i obiteljski status, da bih dobila heterogenost življenih iskustava. Istraživanje je fokusirano samo na Beč i dobrovoljne imigrante koji su se iz Hrvatske odselili tijekom 1980-ih i ranih 1990-ih godina.

Prvi kazivač je Ivan iz Svetog Ivana Zeline, i ima 51 godinu. U Beč, se odselio 1990. godine zbog supruge, podrijetlom Hrvatice, koja je prethodno živjela u Austriji. Prije preseljenja je radio kao zaštitar, dok je po struci stolar. Iz Hrvatske se odselio zbog nemogućnosti pronalaska dobrog posla. U Beču je pronašao posao u struci, u kratkom vremenu nakon dolaska. I danas živi u Beču i radi u struci.

Kazivač Branko ima 60 godina. Dolazi iz Osijeka, a u Beč se preselio 1991. godine sa tadašnjom suprugom, djecom i bakom. U Hrvatskoj je, prije preseljenja, radio kao ekonomist, a za Austriju se odlučuje zbog tadašnje političke situacije iako odlazi iz Hrvatske kao ekonomski migrant. U Beču je pronašao posao kroz pola godine, kao referent izvoza/uvoza, čime se bavi i danas.

Dubravka ima 57 godina i podrijetlom je iz Osijeka. U Hrvatskoj je radila kao službenica u jednom transportnom poduzeću, dok je po struci profesorica engleskog i njemačkog jezika. U Beč dolazi 1991. godine sa suprugom, zbog poslovnih mogućnosti, a, osim poslovnih, razlog migracije su bili i obiteljski razlozi jer se Dubravkin brat Igor odselio prije nje. U Beču radi slični posao kao i u Hrvatskoj.

Marija je podrijetlom iz Svetog Ivana Zeline, i danas ima 52 godine. U Austriju je otišla sa 18 godina, 1986. godine, zbog posla kojeg je pronašla preko Zavoda za zapošljavanje. Iako odlazi sama, ubrzo joj se pridružuje njezin suprug Matek. Kao nekvalificirani radnik, u Hrvatskoj je radila u Zelinki, tvornici za proizvodnju odjeće. Matek je bio pripadnik vojske, a odlazi u Beč zbog nemogućnosti pronalaska drugog posla. I danas žive i rade u Beču, i nemaju skore planove o povratku u Hrvatsku.

Kazivač Krešimir dolazi iz Zagreba i ima 54 godine, a Hrvatsku je napustio 1987. godine. Njegov razlog odlaska je bila bolja ekonomska situacija u Austriji, a posao konobara, čime se bavio i u Hrvatskoj, ga je čekao pri dolasku. Danas je voditelj restorana i, iako je plan bio migrirati za stalno, danas se nada da će se možda jednom vratiti u Hrvatsku.

Melita ima 50 godina i dolazi iz Višnjevca pored Osijeka. Iz Hrvatske je otišla 1989. godine zajedno s dečkom, danas suprugom, jer je on imao posao koji ga je čekao u Beču. Po struci je ekonomist, a danas radi u financijskom odjelu jedne autokuće. Prije odlaska u Beč nije imala prethodno radno iskustvo. Iako su u početku planovi o migraciji bili privremeni, danas nemaju namjeru vratiti se u Hrvatsku.

Stjepan dolazi iz Svetog Ivana Zeline i ima 61 godinu. U Beč se doselio 1988. godine. Po zanimaju je računovođa, a danas radi kao voditelj skladišta. Austrija mu je bila prvi izbor zbog uređenosti države i poznanika koji su se prethodno odselili tamo. Migrirao je za stalno i nema planove o povratku u Hrvatsku.

Zadnji kazivač Vjekoslav dolazi iz Zagreba. Hrvatsku je napustio sa 22 godine, 1990. godine. Odlučuje se za Austriju prema preporuci rođaka koji su došli ranije. Po struci je kovinotokar, a posao ga je čekao pri dolasku. Prilikom odlaska planirao je ostati privremeno, ali trenutno ne vidi razlog zbog kojeg bi se vratio u Hrvatsku s obzirom da u Austriji ima obitelj, prijatelje i posao.

4. Useljavanje u Austriju

Austrija se kroz dvadeseto stoljeće smatrala useljeničkom i iseljeničkom zemljom, iako je useljavanja gotovo uvijek bilo više nego iseljavanja. Smatra se zemljom imigranata u kojoj gotovo 18,9% stanovništva ima migrantsko podrijetlo prema podacima iz 2012. godine (usp. Kraler i König 2014:16). Godine 2012. 57.6% imigranata je došlo iz država izvan Europske Unije, od kojih najveći broj dolazi iz Srbije, Crne Gore, Turske i Bosne i Hercegovine (ibid.,

19). Najveću zaslugu za ovaj postotak imigracije ima uvođenje mogućnosti privremene migracije, odnosno privremenog rada, započete 1960-ih godina, a koji i dan danas ima veliki utjecaj na imigrantsku demografiju. Vrhunac ove migracije je bio 1980-ih godina, te su imigranti pretežito bili iz bivših jugoslavenskih zemalja i Turske, a, iako im broj danas opada, ovi imigranti i dalje čine 41% cjelokupne imigrantske populacije u koju ulaze i djeca imigranata (ibid., 15).

Rane 1990-e, pad Željezne zavjese i raspad Jugoslavije, u Austriji su zabilježile najveću razinu imigracije koja je stvorila pritisak za uvođenje reformi imigracijskih zakona (ibid., 16). Drugi val je uslijedio između kasnih 1990-ih i 2005. godine i završio uvođenjem novih imigrantskih zakona i ograničenja. Između 2000. i 2006. godine provedene su tri velike revizije imigracijskih zakona. U prvoj reviziji tražena radna snaga počinju biti visokoobrazovani radnici, olakšava se privremeni rad, a novi imigranti i oni iz zemalja trećeg svijeta dužni su popisati sporazum o integraciji. Velika reforma o traženju azila je uslijedila 2003. godine, a 2005. se provela nova revizija Zakona o imigraciji koja je obuhvatila propise o prebivalištu, azil i policijske mjere. Za razliku od imigrantskih zakona, oni o državljanstvu ostaju zanemareni sve do 2005. godine kada je državljanstvo povezano s imigracijom. Tako je za dobivanje državljanstva postao obavezan službeni dokaz o znanju njemačkog jezika, i smanjuje se mogućnost dobivanja državljanstva prije perioda od 10 godina boravka na prostoru Austrije (ibid., 17). Za dobivanje austrijskog državljanstva obaveznim postaje i ispit kojim se provjerava znanje o Republici Austriji. S druge strane, Zakon o integraciji je u Austriji stupio na snagu još prije 2005. godine. Naime, kako bi se dobilo austrijsko državljanstvo, potrebno je proći 75 sati edukacije kao i položiti ispit na kraju (usp. Neureiter 2018:2781). Ekonomska kriza 2008. godine nije značajno utjecala na imigraciju u Austriji koja, za razliku od Njemačke, nije doživjela dolazak velikog broja imigranata iz južne Europe i arapskih zemalja (usp. Kraler i König 2014:15). Tijekom ovog perioda se također donose odluke o reformama imigracijskih zakona kojima je cilj učiniti Austriju privlačnom visokoobrazovanim imigrantima (ibid., 18).

Suvremena istraživanja pokazuju da većina imigrantske populacije u Austriji ima ili srednju ili visoku stručnu spremu. Oni rođeni u Europskoj Uniji čine najveći broj visokoobrazovanih, dok su oni izvan Unije najzastupljeniji među slabije kvalificiranim radnicima (ibid., 20).

Kroz desetljeća imigracije, radikalne političke stranke su, kao i u većini drugih zemalja, zagovarale ograničenje useljavanja, čime su se imigranti predstavljali kao ekonomski, socijalni i administrativni teret, a njihovi motivi za imigraciju su preispitani. Jedna od peticija koja se

bavi restrikcijom imigracije i zauzimanjem za veću kontrolu granica, a predstavljena je između 1992. i 1993., dovela je do najvećeg prosvjeda od Drugog svjetskog rata, poznatog pod nazivom Lichtermeer, 1993. godine. Medijski diskurs o imigraciji je pretežito vezan uz negativno i ksenofobično razmišljanje (ibid., 23). Prema jednom istraživanju iz 2010. godine, od strane European Values Study, Austrija je, između 49 zemalja, bila prva kada je riječ o negativnom mišljenju lokalnog stanovništva prema imigrantima te je bila na vrhu sa negativnim odnosom prema proširivanju Europske Unije čime je zagovarala ograničenje tržišta rada (ibid., 24).

4.1. Hrvatsko iseljeničtvo u Austriji

Manjine su u Europi, pa tako i u Austriji, učinak povijesno-političkih procesa oblikovanja država i oblika vladavina te njihovih raspadom pri čemu su se stvarale granice iza kojih su se nalazili dijelovi naroda. Manjine u Austriji su učinak austrijske povijesti vezane uz vladarske kuće i ratove pred kojima su se sklanjali dijelovi pripadnika drugih naroda (usp. Milardović 1998:67). Pretpostavlja se da je imigracija Hrvata prema današnjem prostoru Austrije započela već nakon 1493. godine, no sasvim je sigurno da je do migracije došlo prije 1515. godine. Najveći val iseljavanja iz hrvatskog etničkog i povijesnog prostora slijedi zbog nasrtaja i pustošenja Osmanlija u prvoj polovici 16. stoljeća. Kada govorimo o prostoru iseljavanja, iseljava se uglavnom s područja zapadne Slavonije, Osijeka, Požege, Virovitice, hrvatskog primorja i predjela južno od Senja (usp. Čulina 2014:152). Ovi iseljenici poznati su pod nazivom gradišćanski Hrvati. Pripadnici su hrvatske nacionalne manjine, a žive na području austrijske pokrajine Gradišće, te na područjima zapadne Mađarske i Slovačke. Procjenjuje se da danas broj gradišćanskih Hrvata na području Austrije iznosi oko 50000, od čega 35000 živi u saveznoj pokrajini Gradišće, a oko 15000 u Beču². S obzirom na ove brojke, gradišćanski Hrvati danas imaju i znatan broj institucija poput Hrvatskog kulturnog centra, Gradišćansko-hrvatskog centra i Znanstvenog instituta gradišćanskih Hrvata (usp. Grbić Jakopović 2014:75).

Od 1989. do 1995. godine austrijska politika prema manjinama predstavljala je svršetak iluzija (usp. Milardović 1998:71), nakon političkih promjena koje su se dogodile neposredno prije tog razdoblja, što je utjecalo na naknadno oživljavanje nacionalnih identiteta i svijesti o održavanju uskih veza sa pradomovinama. Tijekom 1995. godine manjinska se politika radikalizirala zbog zahtjeva za dvojezičnim školama. Odgovor na dopunsku liberalizaciju bili

² <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatska-manjina-u-inozemstvu/hrvatska-manjina-u-republici-austriji/737> (zadnji pristup 01.08.2020.)

su rasistički motivirani bombaški atentati u obliku paket-bombi upućenih na adrese hrvatskih i romskih institucija. (ibid.,72)

Sam početak imigracije radne snage u Austriju počinje u poslijeratnim okolnostima smanjenja muške radne snage kao posljedica Drugog svjetskog rata. Tek 60-ih godina 20. stoljeća Austrija počinje, putem bilateralnih sporazuma sa Španjolskom, Turskom i Jugoslavijom, regrutirati strane radne snage (usp. Čulina 2014:152), zbog čega je imigracija Hrvata bila ekonomska i privremena (usp. Grbić Jakopović 2014:112). Stanovnicima Jugoslavije u to vrijeme Austrija nije bila osobito privlačna zbog slabije zarade. Sedamdesetih godina 20. stoljeća broj useljenika se povećava, osobito nakon dovođenja članova obitelji. Nakon prolaska naftne krize, gospodarskog oporavka Austrije i pada Željezne zavjese, bilježi se novi imigrantski dotok. Treći val dolaska u Austriju je bio nakon 1990. godine, kada se, prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, u tom periodu iselilo oko 94000 Hrvata (usp. Čulina 2014:174). Razlog ovog velikog vala iseljavanja bila su ratna zbivanja na prostorima Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Devedesete su službenoj statistici Austrije donijele početak nesnalaženja u vođenju prave evidencije o etničkim skupinama koje su se useljavale u zemlju, te je tako, usprkos tvrdnjama Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske o mogućem broju iseljenika, nemoguće odrediti točan broj. Etnička pripadnost se ne može odrediti putem poznavanja hrvatskog jezika s obzirom da se gradišćanski Hrvati često smatraju Hrvatima usprkos nepoznavanju jezika. Također su, zbog sličnosti jezika, Hrvati prije bili smješteni u grupaciju s drugim narodima bivše Jugoslavije zbog čega se teže dolazi do pravog broja hrvatskih iseljenika u Austriji (ibid., 176). Prema prikupljenim podacima Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, na području Republike Austrije danas živi oko 90000 Hrvata i njihovih potomaka. Po saveznim zemljama najviše ih je u Beču (35000), Štajerskoj (14000), i Gornjoj Austriji (12000)³.

Suvremene imigracije Hrvata u Austriju prisutne su i danas. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2018. godine se iz Hrvatske u Austriju iselilo 29955 osoba hrvatskog podrijetla. Ove brojke će se vjerojatno samo povećati s obzirom da je Austrija od prvog srpnja 2020. godine u potpunosti otvorila svoje tržište rada za Hrvate⁴. Unatoč velikim brojkama, za

³ <http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatsko-iseljenistvo-u-republici-austriji/18> (zadnji pristup 13.07.2020.)

⁴ <https://vijesti.hrt.hr/629878/austrija-otvorila-trziste-rada-za-hrvate-hrvatski-poduzetnici-strahuju> (zadnji pristup 10.09.2020.)

suvremene imigracije u Austriju ne postoje novija istraživanja, već su ona i dalje usredotočena na ranije faze iseljavanja⁵.

4.1.2. Hrvatske udruge i mediji

Kada je riječ o transnacionalnim odnosima, glavnu ulogu imaju lokalne samouprave u određujućim zemljama imigranata. One imaju prednost u poticanju integracije i jačanju socijalne kohezije, pogotovo u usporedbi s nacionalnim vlastima. One su bolje u interakciji s imigrantskim organizacijama, a smatra se da će prije identificirati relevantne prioritete pri integraciji, ali će i prije napraviti prilagođenu politiku. Sukladno tome, i imigranti su češće povezani s gradom nego sa zemljom u kojoj žive (van Ewijk i Nijenhuis 2016:129): „Dok je grad povezan s raznolikom skupinom ljudi, zemlja je više povezana s jednom nacionalnošću.“ (ibid.)

Isto tako će lokalne samouprave također biti otvorenije za transnacionalne odnose prema imigrantima u usporedbi s nacionalnom vladom (ibid.). Većina imigrantskih organizacija je na neki način povezana sa zemljom podrijetla, iako su većinom usredotočene na zemlju u koju se imigriralo, kako bi se imigrantima pomoglo pri integraciji u novo društvo (ibid., 35).

S obzirom na relativno veliki broj imigranata hrvatskog podrijetla, u Austriji djeluje nekolicina hrvatskih udruga kojima je cilj očuvati tradicijsku glazbu, jezik, i običaje. Među najznačajnijima je *Anno'93*- Austrijsko-hrvatska krovna udruga za obrazovanje, kulturu i socijalno, koja ima i svoju, danas neaktivnu, internet stranicu gdje su se mogle pronaći informacije o djelovanju udruge i termini pojedinih događanja⁶, i Austrijsko-hrvatska zajednica za kulturu i šport u Beču koja o svojim djelatnostima objavljuje na društvenoj stranici Facebook i službenoj web stranici⁷. Jedna od novijih udruga je Udruga Hrvatski dom Beč kojoj je cilj njegovanje hrvatsko-austrijskih odnosa⁸, a slične udruge postoje i u drugim austrijskim gradovima poput Salzburga. Ipak, uz mnogobrojne hrvatske udruge koje postoje godinama u Austriji, u današnje vrijeme ipak najvažnijim postaju grupe i stranice na internetskim stranicama poput Facebooka, od kojih je najveća stranica Hrvati u Austriji kao i grupa istog naziva⁹. Upravo ove grupe danas služe kao veliki izvor informacija, kako o životu i kulturi u

⁵ https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm (zadnji pristup 01.08.2020.)

⁶ <http://www.anno93.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

⁷ <https://www.ah-zajednica.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

⁸ <https://hrvatskidom.com/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

⁹ <https://www.facebook.com/HrvatiUAustriji> (zadnji pristup 01.08.2020.)

Austriji, tako i u Hrvatskoj, čime mogu olakšati hrvatskim imigrantima osjećaj udaljenosti od domovine i onog poznatog.

Osim društvenih mreža, postoji i internetska stranica *kroativ* koja se opisuje kao informativni portal Hrvata u Austriji¹⁰, i TV BEČ, na kojima se nalaze članci o događajima u svijetu, s naglaskom na Hrvatsku i Austriju¹¹. Od tiska koji je namijenjen hrvatskim imigrantima ističu se *Bečki glasnik* i mjesečnik *Baština* koji je pokrenula Zajednica udruga Hrvata u Gornjoj Austriji, a od 2018. godine i časopis *Cro Vienna* koji ima svoju internetsku stranicu¹².

U ovom diplomskom radu zanimalo me je da li moji sugovornici participiraju u aktivnostima hrvatskih udruga te da li se informiraju putem hrvatskih manjinskih/iseljeničkih medija.

4.1.3. Pregled dosadašnjih istraživanja o Hrvatima u Beču

Kada je riječ o istraživanjima koja su se bavila Hrvatima u Austriji, među najzastupljenijim temama je ona o gradišćanskim Hrvatima, kako s povijesnog i etnološkog stajališta, tako i iz drugih znanstvenih disciplina. Naime gradišćanski Hrvati žive u Austriji, u pokrajini Burgenland/Gradišće gdje su se doselili početkom 16. stoljeća. Istraživanja o njima odnose se najviše na doseljavanje, povijest, školstvo, jezik i identitete. Između znanstvenih radova na tu temu izdvojila bih radove: „(Trans)formiranje identiteta u hrvatskoj zajednici u Gradišću“ autorice Aleksandre Ščukanec, „Gradišćanski Hrvati i gradišćanski hrvatski: neka neriješena pitanja“ autora Petera Houtzagersa, „Gradišćanski Hrvati – zajedništvo usprkos granica“ autorice Mirjane Domini i članka „Gradišćanski Hrvati“ Drage Šimundže. O gradišćanskim Hrvatima pisala je i Jadranka Grbić Jakopović u knjizi „Multipliciranje zavičaja i domovina- hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije i identitet“.

Uz gradišćanske Hrvate, jedna od popularnih tema istraživanja je i integracija Hrvata u austrijsko društvo i stereotipa na koje nailaze od strane austrijskog naroda i medija, tema kojom se u svojem doktorskom radu pod nazivom „Stereotipi i imidž Hrvata u Austriji iz perspektive austrijske javnosti i tiska: uzroci nastanka i posljedice“ bavila povjesničarka Iva Čulina. Jedan od važnijih članaka o integraciji i migrantskim mrežama je članak sociologa Saše Božića „Integracija i etnički odnosi hrvatskih migranata: Bečki slučaj“, u kojem se opisuje integracija

¹⁰ <https://kroativ.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

¹¹ <http://www.tvbec.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

¹² <https://vijesti.cro-vienna.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

u Beču i povezanost novog vala imigranata sa gradišćanskim Hrvatima te uloga manjinskih udruga u integraciji.

U ovom radu će fokus biti usmjeren na kazivače koji dolaze za vrijeme drugog i, najviše trećeg vala iseljavanja, perioda neposredno prije i tijekom Domovinskog rata, u austrijski grad Beč koji, kao glavni grad Austrije, bilježi najveći broj hrvatskih doseljenika.

U nastavku rada prikazat ću rezultate terenskog istraživanja temeljenog na polustrukturiranim intervjuima s kazivačima. Cilj je bio istražiti razinu integracije hrvatskih imigranata koji su u Beč došli krajem 80-ih i početkom 90-ih godina 20. stoljeća. Nakon prikaza i analize priprema za odlazak i uloge koju su migrantske mreže imale u odabiru Beča, slijedi poglavlje *Prilagodba austrijskom društvu*. U ovom poglavlju sam željela istražiti koje su početne dojmove kazivači imali o novoj okolini, ali i Beču općenito, jesu li prethodno poznavali njemački jezik koji bi im mogao pomoći u snalaženju, kao i pitanje smještaja u kojem su boravili na početku. Potom slijedi poglavlje *Život u Austriji*. U ovom poglavlju je predstavljena glavna tema rada, integracija hrvatskih imigranata u austrijsko društvo, s naglaskom na Beč. Cilj poglavlja je bio istražiti glavne dimenzije integracije (ekonomsku, kulturnu, društvenu, religijsku i pravno-političku) kroz pitanja koja su se odnosila na poslovne mogućnosti, kulturnu ponudu Beča, društveni krug kojeg kazivači imaju, provođenje slobodnog vremena, religioznost, i mogućnost glasanja na političkim izborima. U posljednjem poglavlju *Pripadnost hrvatskoj zajednici u Beču i transnacionalni procesi* prikazuje se povezanost mojih kazivača s Hrvatskom kroz korištenje hrvatskog jezika i praćenje hrvatskih medija, prijateljske odnose s drugim Hrvatima u Beču i odlaskom u Hrvatsku.

5. Priprema za iseljavanje i migrantske mreže

Prije većine migracija potrebne su posebne pripreme i planiranje koje uključuje prikupljanje potrebne dokumentacije, učenje jezika, pronalazak posla i smještaja, te prikupljanje dodatnih korisnih informacija. Za razliku od današnjeg doba digitalnih informacija, moji kazivači Hrvatsku su napustili krajem 80-ih i početkom 90-ih godina 20. stoljeća, vremena kada se moderna tehnologija tek počela razvijati, ali i vremena kada su političke tenzije postajale sve veće na području bivše Jugoslavije zbog čega su europske zemlje,

između ostalih i Austrija, zabilježili nagli rast imigranata iz Hrvatske. Iz tog razloga je većina kazivača korisne informacije pronalazila putem obitelji i poznanika koje su imali u Austriji:

„Većinu informacija sam saznala preko priče s drugim ljudima koji su već bili tamo, prvenstveno preko svojeg brata koji je otišao malo prije nas. Još sam znala i tražiti informacije kod raznih organa vlasti u Austriji, najviše preko telefona. Može se reći da sam se dosta pripremila iako to možda tako ne izgleda jer nismo imali posao ili neku veliku ušteđevinu, ali sam bila dosta informirana o samom preseljenju, ali i dobivanju potrebne dokumentacije za život.“ (Dubravka)

„Moj proces je bio dosta kratak, već sam prije odlučio da je Austrija moj glavni cilj. Malo sam se raspitao, malo čitao vezano uz Austriju i posao preko novina. Otprilike sam mjesec dana istraživao kako i što, a samo preseljenje je trajalo dva dana.“ (Branko)

„Vrlo jednostavno je sve bilo, malo sam se raspitao kod drugih Hrvata koji su bili iz Austrije jer oni ipak znaju najbolje. Uz njih, definitivno je pomogla i moja žena koja je i sama odrasla u Austriji, zato smo i otišli tamo.“ (Ivan)

Iako je većina kazivača bila informirana o imigracijskim zakonima prilikom odlaska u Austriju, ipak su neki proveli dosta vremena razmišljajući je li odlazak zapravo dobra odluka. Pomoć u donošenju ove odluke dali su im njihovi partneri, ali i poznanici koji su im rekli da je život u Austriji ipak kvalitetniji, i da se do željenog posla može doći vrlo brzo. Za većinu je Austrija bila glavno odredište, njihov prvi odabir zbog blizine i razvijenosti, ali i mogućnosti dobivanja radne dozvole, kao što se saznaje iz kazivanja:

„Jako puno dokumenata smo morali prevesti u Austriji, morali smo imati izvode iz knjige rođenih, vjenčanih, potvrdu o državljanstvu, nekažnjavanju, domovnicu. Na prvu se čini kao puno papirologije, ali zapravo nije bilo toliko strašno, to su sve neke osnove bile.“ (Dubravka)

„Morali smo imati dokumente, pasoš, zdravstveni list, ja sam išla u Zagreb na zdravstveno da me pregledaju. A Matek je išel ovak.“ (Marija)

„Morao sam imati osobne podatke, diplomu o završenoj stručnoj školi i liječničko uvjerenje. Ne znam jel još kaj bilo potrebno.“ (Vjekoslav)

5.1. Uloga migrantskih mreža

Za većinu kazivača sam proces donošenja odluke o migriranju bio je duži nego pripreme za odlazak, s obzirom da se radi o velikoj životnoj promjeni. Ipak je na kraju odluka za iseljavanje prevladala, pretežito zbog ekonomskih razloga, ali i tadašnje nestabilne političke situacije na području bivše Jugoslavije. Osim ekonomskih razloga, privukla su ih i prijašnja poznanstva ili rodbinske veze sa hrvatskim imigrantima u Beču, od kojih je dio kazivača imao direktne koristi u smislu osiguravanja smještaja prilikom dolaska ili pronalaska prvog posla:

„Što se toga tiče, nije da smo mi sad imali neku pretjeranu vezu, ali istina je da su moj brat i baka došli prije nas, iako je i moj brat bio nov u Austriji pa se i on tek počeo snalaziti. On je i našao kuću brzo nakon dolaska, nekih 70 km južno od Beča. Ona je bila iznajmljena, ali je bilo mjesta za sve nas, barem dok se i mi sami nismo malo bolje snašli i upoznali s Austrijom.“ (Dubravka)

„Naravno da smo imali malu pomoć, bili smo u dosta dobroj situaciji jer je ženina obitelj bila stalno gore (u Austriji). Bili smo od samog početka i u njihovoj kući malo izvan Beča, imali smo svoju sobu i bilo nam je dobro.“ (Ivan)

„... imali jesmo neke poznanike, ali nije da se pred njima osjećam ugodno pitati ih milijun pitanja. Znači i da i ne.“ (Melita)

„Imao sam poznanike koji su se prije odselili tamo. Oni su mi mnogo pomogli u početku sa smještajem, asimilacijom te upoznavanjem.“ (Stjepan)

Kazivaču Vjekoslavu je Beč postao prvi izbor zbog preporuke rođaka koji su se doselili ranije. Upravo je Vjekoslava jedan rođak upoznao i sa kolegama u budućoj firmi, ali i općenito sa Bečom kao gradom. Isto tako su mu poznanici i šef buduće firme pomogli i sa papirologijom koja mu je bila potrebna za dobivanje radne dozvole. Kod Marije, odnosno njezinog supruga Mateka, pomoć poznanika je također bila ključna:

„Matek je imal kuma, on je pak poznao nekog drugoga koji je poznao nekoga koji je njemu pomogel.“ (Marija)

Osim osobnih poznanstava, važna stvar u donošenju odluke za odlaskom baš u Beč je bila i ekonomska razvijenost Austrije, pogotovo u usporedbi s Hrvatskom. Tako je Ivan posebno istaknuo da je otišao „trbuhom za kruhom“ jer u Hrvatskoj jednostavno nije imao iste mogućnosti. Isto tako svi kazivači napominju da je Austrija bila prvi odabir zbog uređenosti zemlje i jako dobre organizacije:

„Vidi se i danas razlika, a onda pogotovo. Privuklo nas je pogotovo to što je Austrija jedna sređena i uredna zemlja, i sve je jako dobro organizirano, za razliku od Hrvatske koja je ipak malo drugačija.“ (Melita)

„Red, rad i disciplina. Sigurna budućnost za mene i moju djecu i obitelj. Nešto što u Hrvatskoj nisam nikada imao niti bih imao da sam ostao.“ (Krešimir)

„Znaš kaj, razlika je bila i onda i sad u čistoći i redu, i radišnost. I onda je bilo i sad je. To je bilo sređeno.“ (Marija)

6. Prilagodba/adaptacija austrijskom društvu

Prilagodba se ne mora samo odnositi na snalažljivost i pronalazak smještaja i posla, već i na osjećaje koje imigrant ima pri dolasku u novu zemlju. Naime, imigranti koji su nedavno došli će se najčešće obratiti pripadniku svoje nacije koji je prethodno došao, i to kako bi lakše riješio svakodnevnne probleme poput smještaja, posla, ali i općenito vještina koje će mu biti od koristi u novoj državi i kulturi (usp. Park i Waldinger 2016:19). Zanimalo me kako su se moji kazivači snašli na samom početku, neovisno o tome jesu li prethodno imali poznanike koji im mogu olakšati tu tranziciju u novu kulturu, kakvi su bili njihovi početni dojmovi o Beču i jesu li se morali prilagoditi okolnostima i, ukoliko da, što je ta prilagodba uključivala. Također me zanimalo pitanje jezika, jesu li poznavali njemački jezik ili su ga naknadno učili.

6.1. Početni dojmovi

Za većinu mojih kazivača prvi dojmovi su bili ponajviše pozitivni, s obzirom da su pozitivan stav o životu u Austriji, odnosno Beču, imali još tijekom života u Hrvatskoj:

„Još u Osijeku smo Bubi i ja maštali o Beču, pogotovo jer je moj brat već ranije otišao i uvijek je nabrajao samo pozitivne stvari. Naravno da smo imali i rezerve, ipak je Igor tamo bio jako kratko, pa tko zna kakva je zapravo situacija, a da on to još ni ne zna. Zato smo, kad smo došli, ostali oduševljeni jer je sve ispalo točno onako kako smo zamišljali. To je odlična zemlja, jako uređena. Ljudi su nam odmah na početku bili od velike pomoći, nismo imali puno poznanika, ali smo ih s vremenom upoznali. Upravo su nam oni na početku i pomagali sa savjetima i naputcima kako treba šta riješiti, a puno su nam i poklanjali stvari, tipa namještaj. Sve u svemu, prvo iskustvo je bilo izrazito pozitivno i zbog toga smo i ostali sve ove godine.“ (Dubravka)

Poput Dubravke, većina kazivača napominje da su im se početni dojmovi o Austriji odnosili na dobru organiziranost zemlje, kao i ekonomski prosperitet koji mogu doživjeti jer je Austrija ipak razvijenija zemlja od Hrvatske. Kada je riječ o izboru Beča, većini kazivača je to bio prvi izbor. Beč kao najveći grad i centar Austrije, bio je glavni izbor zbog najveće mogućnosti pronalaska posla, kao što potvrđuju kazivanja:

„Glavni grad, visoka razina naseljenosti što znači veće šanse za dobar posao, visoku plaću i naravno odličan standard. Htio sam živjeti u gradu, a ne negdje u ruralnom području jer realno ovdje u Beču imam sve kaj mi treba, povezanost odlična, ima sadržaja i tak.“ (Krešimir)

„Jer uvijek postoji mišljenje da je glavni grad najbolji izbor, tamo imaš najviše šanse za posao, smještaj, ima puno naših ljudi gore. Meni se svidio i izgled grada i jer se smatra jednim profinjenim gradom.“ (Melita)

Dio kazivača je kao pozitivnu stranu Beča istaknuo i broj poznanika koje su u tom trenutku imali, i koji su im prilikom dolaska bili od velike pomoći. Kazivači Ivan i Vjekoslav ističu da im se Beč pokazao kao najbolji odabir upravo zbog poznanika i rođaka koje su imali ondje, zbog čega im se proces prilagodbe znatno olakšao. Ipak, nisu svi kazivači prvobitno bili fokusirani isključivo na Beč:

„Izbor Beča je bio dosta slučajan. Gledao sam šta bih mogao i kako, ali nisam se dosta mogao odlučiti. Mislim da je donošenje te odluke zauzelo dosta dugo vremena. Bili su tu još i Graz, Klagenfurt i Salzburg, ali na kraju sam ipak odabrao Beč, čisto igrom slučaja. Ono, ako ne uspijem tamo, idemo dalje, šta sad.“ (Branko)

Neki kazivači su doživjeli i mali kulturni šok pri dolasku u Beč jer su organiziranost i središnjost države, i jaku ekonomiju, očekivali, ali ne i multikulturalnost u tako velikoj mjeri. I dok je većina kazivača cijenila taj aspekt austrijske kulture jer smatraju da su se time lakše uklopili, neki ističu taj odnos prema imigrantima drugih rasa, vjera i kultura, kao negativnu stranu:

„Nisam baš zainteresiran za te druge kulture, meni su dovoljni Austrijanci i naravno naši ljudi. Mislim da se stvarno zna malo pretjerati s tim pravima, pogotovo danas. Prije je ipak bilo malo bolje. Mislim, i danas je to sve malo bolje središnje nego Njemačka ili Švedska, ali mislim da bi se to moglo još malo ograničiti. Ono znam ja da nismo ni mi

Balkanci puno bolji, ali opet je to domaće, nije da su sad kulture potpuno različite.“
(Ivan)

Uz početne dojmove, zanimalo me koliko je bilo teško srediti papirologiju za ulazak u Austriju i dobivanje dozvole rada. S obzirom da je većina kazivača otišla krajem 80-ih i početkom 90-ih godina 20. stoljeća, većina je istaknula da se više ne sjeća svih detalja vezanih uz dobivanje potrebne dokumentacije.

6.2. Znanje njemačkog jezika

Znanje službenog jezika zemlje u koju se migrira može biti ključno u lakšoj i ubrzanj prilagodbi novoj okolini i društvu. Kada je riječ o mojim kazivačima, većina njih ističe poznavanje njemačkog jezika čime im se proces migracije znatno olakšao, kao i pronalazak dobrog posla. Neki od kazivača su njemački učili cijeli život, a Dubravka je završila i studij engleskog i njemačkog jezika:

„Da, znala sam njemački jer sam završila engleski i njemački u Osijeku, tako da to nije bio problem. Mislim da mi ne bi bio problem i da nisam znala, ljudi su prema nama bili dosta otvoreni bez obzira što nismo njihovi. Svejedno, drago mi je što sam znala njemački jer se onda lakše i rješavaju neke stvari tipa papirologija, smještaj, traženje oglasa za posao.“ (Dubravka)

Dubravka je po razini znanja njemačkog jezika ipak u manjini. Većina kazivača je znala jezik za potrebe osnovne komunikacije, ali su znanje njemačkog proširili nakon preseljenja i to nadograđivajući znanje kroz svakodnevne situacije. Nijedan kazivač nije išao na dodatni tečaj njemačkog jezika nakon imigracije:

„Jesam djelomično, dovoljno da se sama snalazim. A onda sam brzo i pohvatala ostalo. Nije čak bilo ni strašno, ljudi su bili dobri i voljni pomoći. Onako pričali su sa mnom kao sa djetetom, ali to mi je bilo sasvim okej (smijeh).“ (Melita)

„Znao sam sasvim solidno, naravno ne tečno ko pravi Švabo (smijeh), ali dovoljno da se snađem u svakodnevnom životu i poslu.“ (Krešimir)

„U svakom slučaju je otežalo proces prilagodbe ali ga nakon preseljenja nisam posebno učio ni plaćao tečaj.“ (Vjekoslav)

Iako je većina kazivača znala njemački u dovoljnoj mjeri, neki od njih, poput Ivana i Marije, su otišli u Austriju bez znanja njemačkog jezika. Isti su potom naučili kroz život, i to relativno brzo, iako su postojali određeni problemi jer se njemački jezik govorio samo izvan kuće, dok se unutar obitelj uvijek koristio, te se i danas koristi, hrvatski jezik. Kazivači su također odabrali ne pohađati dodatne tečajeve njemačkog jezika, jer se on, kako smatraju, najbolje uči kroz život:

„Nisam znao njemački prije, iskreno nije mi to sad bilo nešto bitno. Moja žena je imala obitelj tamo i znao sam da će nam i oni pomoći za šta sve već treba. A i ona (žena) je isto znala jezik. Meni je u startu bilo teško, naravno to sam i očekivao, ipak je riječ o nečem nepoznatom. Ali su ljudi imali dosta razumijevanja tako da je sve polako došlo na svoje i bez nekog tečaja. Danas imam možda samo manjih problema, ako je sad riječ o nekim malo složenijim riječima.“ (Ivan)

„Ja nisam, ja sam znala engleski, Matek je znao njemački. Ali onak... Ne, jer Austrijanci su bili toliko prijazni, toliko ljubazni prema nama i sve su objašnjavali i s rukama i z nogama. I sad isto, isto tak.“ (Marija)

6.3. Pronalazak smještaja

Pitanje smještaja je jedno od glavnih problema nakon useljavanja u novu zemlju. Zanimalo me jesu li moji sugovornici smještaj tražili ranije ili su se odlučili pronaći ga tek nakon dolaska u Beč. Kada je riječ o mojim kazivačima, većina njih je smještaj pronašla ili prije dolaska u zemlju, ili su na početku bili smješteni kod rodbine, prijatelja ili poslodavca. Svoja iskustva opisali su riječima:

„Gdje sam došao prvo, tamo sam i danas, a to je kuća roditelja moje žene. Nisam iskreno morao puno birati, financijski je to bila najsigurnija odluka, iako možda ne baš idealna za mladi par. U početku smo još i razmišljali da možda uzmemo nešto svoje, ali su brzo došla djeca pa se od te ideje odustalo. Mislim ja uvijek kažem da sam živio u maloj sobici i je, bila je relativno mala, ali sam također imao i ostatak kuće. Dobro, nije da sam se u početku baš mogao opustiti, ipak to nije bilo nešto moje, ali s vremenom se čovjek navikne. A danas je ta kuća naša, samo za nas dvoje jer su i djeca već dovoljno odrasla da žive samostalno. Četvrt je isto super, uglavnom je naseljena i Austrijancima i našima, i sa time nije bilo nekih problema. Nismo nikad bili izolirani, odnos sa komšijama je sasvim solidan.“ (Ivan)

„Na početku smo živjeli u jednoj iznajmljenoj kući, brat ju je iznajmio kad je tek došao. Bila je dosta velika, ali i nas je bilo puno. Brat i njegova obitelj, a onda još i Bubi i ja. Nije bilo baš puno mjesta za odmoriti se i malo maknuti od svega, pogotovo jer si u novoj zemlji i pod stresom si dosta vremena. Što se tiče izgleda, ne mogu se žaliti. Kuća je stvarno bila odlična, sasvim dobar prvi smještaj. Čak i više nego što smo očekivali. I povezanost sa centrom je bila jako dobra.“ (Dubravka)

„On (Matek) je živio u nekakvom, kao hotel je bio. A ja sam u domu, to je bio od firme. To je bilo sve naprijed već dogovoreno, tako da nismo imali s tim problema.“ (Marija)

Ipak, nisu svi kazivači smještaj imali od ranije, a neki su se odabrali snaći tek po dolasku u Beč. Tako je Branko imao relativno kratko vrijeme pripreme i odlučio je pronaći smještaj tek nakon dolaska. Na samom početku su on i obitelj bili smješteni u hotelu, a samo 15 dana je prošlo prije nego su pronašli svoj prvi smještaj, kuću nedaleko od Beča:

„S obzirom da mi je stvarno dugo trebalo da odaberem grad u kojem uopće želim živjeti, nije mi se dalo još i čekati da pronađem smještaj koji će nam svima odgovarati. Mislio sam si da će to biti najlakše obaviti na licu mjesta. Bivša (supruga op.a.) baš nije bila pretjerano zadovoljna tom idejom, ali sam ju nekako uspio na kraju nagovoriti. Nije da je i smještaj u hotelu nešto loše, a i imali smo dovoljno uštedevine da možemo malo pričekati. I eto, isplatilo se. Mislim da smo bili oko dva tjedna, 15 dana, tako nešto, u hotelu i uspio sam naći kuću koja je odmah bila useljiva. Bila je malo udaljena od Beča, ali nama nije smetalo. To je bilo mirno mjesto naseljeno i Austrijancima i migrantima, i nismo imali nekih problema zbog toga što nismo domaći.“ (Branko)

Nakon određenog vremena, dio kazivača je ipak odlučio pronaći drugi smještaj. Na tu odluku je najviše utjecala bolja novčana situacija, a kod nekih i proširenje obitelji. Iako većina napominje da nije bilo većih problema zbog njihovog statusa imigranta, Dubravka i njezin suprug su se povremeno susretali sa iznajmljivačima koji su ipak imali negativan stav prema njima kao strancima:

„Bilo je teško naći drugi smještaj, Beč je i skup grad pa je i to dosta presudilo na našu odluku o selidbi. Ali nismo više mogli biti sa Igorom, i tako smo krenuli u potragu. Prvo smo mislili neki stan, ali na kraju smo ipak kupili kuću, za buduću djecu. Nismo se previše žurili s pronalaskom, više je bilo razmišljanje da nećemo uzeti bilo što. Bilo je i par slučajeva da smo našli nešto što bi nam odgovaralo, ali dosta ljudi nije htjelo

iznajmiti svoj objekt strancima. Znam da nisu svi imali iskustvo kao mi, i nisu svi iznajmljivači isti, ali eto. Mi smo očito naišli na neke malo zatvorenije.“ (Dubravka)

S druge strane, Marija napominje da su ona i Matek bili i povlašteni prilikom kupnje kuće, zbog čega ovo kvalitativno istraživanje pokazuje heterogenost migranskih iskustava, zbog ljudi s kojima su stupali u kontakt, ali i uvjeta života: „Ne, još pošto smo imali djecu još smo bili na prvom mjestu.“ (Marija)

Kada je riječ o smještaju, lošiji životni uvjeti su često povezani s imigrantima, najviše zbog toga što većina imigranata dolazi iz zemalja koje ne pripadaju Europskoj Uniji i samim time nemaju puni pristup tržištu nekretnina. Upravo u Beču imigranti nemaju pravo na iznajmljivanje smještaja koje subvencionira država, za razliku od onih s austrijskim državljanstvom, zbog čega su isključeni iz programa koji bi im mogao olakšati životnu situaciju (usp. Richter i Pfliegerl 2001:521). Usprkos ovim podacima, kao i činjenici da su stanovi imigranata prije bili i upola manji za migrantsku populaciju naspram austrijske (ibid., 522), većina mojih kazivača je bila zadovoljna svojim prvim, a u nekim slučajevima, i jedinim smještajem.

7. Život u Austriji

Integracija u kontekstu migracije izrazito je složen proces i glavna tema ovog rada. U ovom radu dotaknuti ću se glavnih razina integracije, pravno-političke, društvene, kulturne, religijske i ekonomske. Tako poglavlje započinje s ekonomskom razinom integracije koja se razrađuje kroz poslovne mogućnosti koje imigranti imaju u Beču. Potom slijede poglavlja o društvenoj, kulturnoj i religijskoj razini integracije. Poglavlje završava s pravno-političkom razinom integracije u kojem se govori o posjedovanju državljanstva i glasanju na austrijskim izborima.

7.1. Ekonomska integracija - pronalazak posla

Suvremene imigracije i njihov intenzitet djelomično su uvjetovane razlikom u gospodarskom razvoju između određenih europskih zemalja (usp. Pepeonik 1975:11).

„Da ne bi došlo do usporavanja razvoja, trebalo je izvršiti ili racionalizaciju u procesu proizvodnje, ili automatizaciju, ili pak početi s dovođenjem stranih radnika. Racionalizacija je uglavnom već ranije provedena, automatizacija je bila vrlo skupa, a čak se unatoč njenom uvođenju još uvijek osjećao nedostatak radne snage, pa se kao

najjeftinije i možda jedino rješenje našlo u dovođenju stranih radnika iz gospodarski slabije razvijenih dijelova Europe, te iz drugih kontinenata.“ (ibid.)

Austrija je još 1961. godine započela s dovođenjem privremenih radnika kako bi se povećala popunjenost radnih mjesta zbog naglog ekonomskog rasta. Godine 1966. Austrija je potpisala sporazum sa Jugoslavijom gdje je otvorila i centre za regrutaciju radnika (usp. Münz 2011:185). Broj imigranata je porastao i tijekom Domovinskog rata kada je u Austriji svoj dom pronašlo oko 16000 Hrvata (ibid., 186):

„Između 1960-ih i 1990-ih, bivša Jugoslavija i Turska dominirale su kao izvorne zemlje stranih imigranata, dok su se međunarodno mobilni Austrijanci uglavnom preselili u Njemačku i Švicarsku.“ (ibid., 190)

Većina istraživanja ekonomske integracije, odnosno pronalazak posla, usredotočena su na nekvalificirane radnike i srednju stručnu spremu. Prema tome, problemi koji se analiziraju su odstupanja u vještinama koje imigrant ima i lokalnih potreba, nepoznavanje stranih kvalifikacija, otežani pristup informacijama i podršci, diskriminacija određenih skupina i pravna situacija imigranata koja ih stavlja u nepovoljni položaj pri potražnji radnih mjesta i pregovaranju o uvjetima rada (Sandoz 2020:224).

Kada je riječ o ekonomskoj integraciji, odnosno pronalasku posla, najviše me zanimalo rade li moji kazivači danas u struci, da li je tako bilo odmah nakon dolaska i koliko im je vremenski trebalo da pronađu svoj prvi posao. Zanimao me i opći stupanj zadovoljstva sadašnjim poslom, i kakva su im iskustva o poslovnim mogućnostima u Austriji. Među mojim kazivačima dio ima srednju stručnu spremu, dok je drugi dio visokoobrazovan, a upravo je viša stručna sprema druga najčešća među imigrantima u Austriji (ibid., 194). Moje istraživanje pokazuje da većina kazivača sa fakultetskim obrazovanjem danas ne radi u struci, prvenstveno jer se sami ne žele time baviti:

„Po zanimanju sam profesorica engleskog i njemačkog jezika, to sam završila još u Osijeku. Ali nikada me to nije zapravo pretjerano zanimalo. Uvijek sam željela raditi u nekoj firmi, kao službenica. To sam više manje radila u Hrvatskoj, a i sada radim u Austriji.“ (Dubravka)

„Moja želja je bila otvoriti firmu, ali to mi baš nije pošlo za rukom. Potom sam našao firmu koja mi je otprilike odgovarala. U Hrvatskoj sam bio samostalni referent uvoza i izvoza, a isto to radim i u Beču. Inače sam po struci ekonomist.“ (Branko)

Ovisno o situaciji, dio kazivača je odabrao Beč upravo zbog posla koji ih je čekao. Tako je kazivačica Marija posao dobila preko hrvatskog Zavoda za zapošljavanje, a buduća tvrtka joj je potom organizirala smještaj. Ona nije jedina koju je posao čekao:

„Čekao Čekao. Nema teorije da ću naslijepo ići u takov nešto. Kaj da ga nisam našao prije? Lutal bi gradom ko beskućnik. A ne, ne, ne, to se sve planira unaprijed.“
(Krešimir)

Pojedini kazivači su tek nakon dolaska u Beč krenuli tražiti posao. Pri tome su nekim kazivačima poput Stjepana pomogli poznanici:

„Cca tjedan dana. U skladištu jedne firme u kojoj je poznanik kod kojih sam stanovao radio, mi je sredio probno da tamo radim. Uhljebio me (smijeh).. vidi se da smo Hrvati.“

Vrijeme pronalaska posla je za neke uvelike ovisilo i o financijskoj situaciji. Kazivač Branko je u Beč došao sa većom ušteđevinom zbog čega nije želio prihvatiti bilo kakav posao već onaj čiji su mu uvjeti odgovarali. Isto je vrijedilo za njegovu bivšu suprugu, kao što je objasnio:

„Nije mi bilo pretjerano hitno naći posao, nisam ni posao ni smještaj tražio prije jer sam sve želio obaviti na mjestu. Imao sam dosta ušteđevine tako da sam možda bio u povlaštenoj situaciji u kojoj sam čak mogao i birati posao. Marija je razmišljala isto, ona je profesor matematike, to je i htjela raditi. Zato je moj prvi posao bio sličan kao onaj u Hrvatskoj. Nijedan od njih nije točno moja struka, ali to ni ne želim. Trebalo mi je šest mjeseci da ga nađem, ali mislim da se isplatilo čekati.“ (Branko)

Kazivač Ivan je jedan od onih koji su posao našli u struci. Po zanimanju je stolar. U Hrvatskoj nije uspio naći posao u struci pa je radio kao zaštitar, dok je dolaskom u Beč posao stolara našao kroz tri tjedna. Rad u struci je san koji je mogao samo imati u Hrvatskoj, s obzirom da je potražnja za njegovim zanimanjem, ali i plaća u struci, niska:

„Nisam imao problema s pronalaskom posla, moje zanimanje je bilo traženo. Iskreno nije me bilo ni strah da ga neću naći, bio sam siguran u svoje vještine. Ljudi su prepoznali kvalitetu rada pa sam u kratkom vremenu dosta napredovao. Ne bih svoj posao mijenjao, volim to raditi i to je nešto što bih volio da sam mogao i u Hrvatskoj raditi. Ali šta ćeš, situacija je bila drugačija i to je i jedan od razloga odlaska.“ (Ivan)

Veliki problem po pitanju migracije može biti komunikacija između većinske zajednice i imigranata, ona se najčešće događa upravo na poslu, ali i u slobodno vrijeme (usp. Richter i

Pflegerl 2001:518). Po pitanju mogućih problema oko pronalaska posla zbog imigrantskog statusa, većina kazivača nije imala takvih iskustava. Marija, koja pri dolasku nije znala njemački jezik, čak govori kako su ljudi bili puno susretljiviji prema njoj, i pomagali joj kako su znali, barem dok se ona sama nije počela samostalno snalaziti. Ono što neki opisuju kao moguće negativno iskustvo je predodžba o ljudima iz bivše Jugoslavije kao slabije obrazovanim radnicima koji mogu raditi samo nisko plaćene poslove, i koji neće dugo ostati u Beču. Takvo viđenje je uvjetovano činjenicom da su se prijašnje migracije s područja Hrvatske odnosile na privremene gostujuće radnike (tzv. *gastarbajtere*), one koji bi jedno vrijeme radili u drugoj zemlji, ali bez namjere da u njoj i ostanu. Takvo mišljenje se djelomično zadržalo i do današnjih dana iako takve privremene migracije nisu više dominantne.

Za većinu kazivača prvo radno iskustvo je ostalo u pozitivnom sjećanju, a neki su na svom prvom poslu ostali i danas, iako im se pozicija s vremenom povećala:

„Znaš kaj, to nemreš usporediti. Jer ovdje sam šivala, i znam da smo delali po 12 vuri. A ovdje sam delala na mašini i bila sam sama svoj šef na mašini. I onda normalno, mašine su se usavršavale svakih 10 godina, došle su nove mašine, novo, moraš se učiti. I na kraju, ja sam sama svoj šef u svojem pogonu.“ (Marija)

„Bojao sam se kako će to biti prvi dan ali sve je dobro završilo. Imali su stvarno puno tolerancije prema meni, kako poslodavac tako i gosti (kazivač radi kao konobar op.a.). Još sam dobivao više napojnica (smijeh)... valjda su me žalili pa kao ajde evo ti mali za kruh da imaš... Kad sam došao radio sam u struci ko konobar, to sam po zanimanju. Sada sam voditelj restorana.“ (Krešimir)

„Nebo i zemlja. Ljudi pristupačni i spremni pomoći, prekovremeni plaćeni pravovremeno, bonusi, 13. plaća, imao sam sve. U Hrvatskoj sam morao moliti da dobijem plaću.“ (Stjepan)

Nekoliko kazivača je s vremenom promijenilo posao, bilo zbog općenitog nezadovoljstva, preniske plaće, ili nemogućnosti napredovanja:

„Moj prvi posao je bio u firmi koja je prodavala kompjutersku opremu. Posao i uvjeti su bili slični kao posao koji sam radila i u Osijeku. To mi je u početku odgovaralo, nije bila loša opcija za prvi posao, ali dugoročno se nisam mogla tamo zamisliti. Nakon jedno tri godine sam pronašla drugi posao na sličnoj poziciji, ali mrvicu bolje plaćen. Igor mi

je potom našao treći posao koji radim i danas, kao službenica u transportnom poduzeću.“
(Dubravka)

„Bilo je sasvim okej, mislim, to mi je bio prvi posao pa nisam sad imala velika očekivanja. Radno vrijeme je bilo dobro, plaća je bila sasvim dovoljna, ako si trebao ostati dulje i to bi bilo plaćeno. Ne mogu reći jel bi i u Hrvatskoj bilo tako s obzirom da ne znam. Kasnije sam ipak našla posao u struci.“ (Melita)

7.2. Kulturna i društvena integracija

Društvena integracija odnosi se na društvenu poziciju građana bez obzira na državljanstvo, dok pojam kulturna integracija označava prakse imigranata i njihove reakcije na kulturnu različitost (usp. Penninx i Mascarenjas 2016:15). U državi primitka imigranti kreću ispočetka, moraju ponovo izgraditi život, većinom neovisnom o životu u zemlji podrijetla. Jedna od tema koja je mene zanimala je kako su moji kazivači prihvaćeni kao stranci, od strane austrijskog društva, i smatraju li Beč multikulturalnim gradom:

„Iznimno multikulturalan. Trudimo se koliko možemo (upoznavati druge kulture, op.a.), kolege s kojima ja radim su uglavnom stranci isto pa se s njima dosta družim i privatno. Pogotovo volimo restorane, a i *fast foodove*, azijska kuhinja je meni savršenstvo. Turska isto, a tu čak ne mislim samo na kebab (smijeh).“ (Melita)

„Da, mislim da je potpuno raznolik i multikulti. Najdraži su mi restorani, a tu stvarno ne biram. Od tajlandskog, grčkog, turskog, japanskog, kineskog, korejskog. Ali restorani su i jedini način na koji malo proširujem vidike, iako bih volio povremeno i na neki koncert otići.“ (Branko)

„Je. Mi idemo u azijske restorane, Turci, Grci, Talijani, Španjolci. Delali su na poslu gemiš, strane nacije. I zato, i nismo imali nikakvih problema. I sad idemo jesti i u talijanski restoran, austrijski, hrvatski.“ (Marija)

Nisu svi kazivači jednako otvoreni prema upoznavanju drugih kultura, iako svi priznaju da Beč je multikulturalan grad sa bogatom ponudom. Tako kazivač Stjepan napominje da Beč je multikulturalan grad. Ipak, on sam se druži uglavnom sa Austrijancima i Hrvatima, dok kontakte sa drugim nacijama nije imao. Priznaje da je to vjerojatno jer je od samog početka radio u tvrtci u kojoj je bio zaposlen veliki broj Hrvata, uključujući njegovog poznanika, čime mu se značajno smanjila mogućnost kontakata sa drugim nacijama koje bi vjerojatno imao da

nije zaposlen gdje je. Isto mišljenje dijeli i Ivan koji priznaje da zbog privatnih razloga zna jako malo pripadnika drugih kultura. Vjekoslav također smatra Beč multikulturalnim gradom, ali nije zainteresiran za koncerte i restorane ostalih naroda.

Zanimalo me i njihovo mišljenje o austrijskoj kulturi, i što bi naveli kao razlike između hrvatske i austrijske kulture. Po ovom pitanju mišljenja kazivača se dosta razlikuju, jedni napominju da ima dosta sličnosti između dvije kulture, dok drugi ipak smatraju da postoje razlike, većinom potom stavljajući austrijsku kulturu u pozitivnije svijetlo:

„Vrlo smo slični kao narod. Duhoviti smo, spremni na šalu i zabavu. U kuhinji isto postoji velika sličnosti... Sviđa mi se njihova glazbena i likovna umjetnost, zato jer ima dugu tradiciju i lijepi su u svim vremenima... Ne mogu nabrojati ništa negativno, ne pada mi ništa na pamet.“ (Dubravka)

„Mislim da su ljudi dosta susretljivi u obje kulture, imamo par zajedničkih značajki poput humora. I uglavnom bih se na ljudima i zadržala (smijeh), sve drugo ipak ima različitosti... Sviđa mi se otvorenost ljudi, organiziranost koju sam spomenula već sto puta, sve funkcionira kako treba, većina ljudi te prihvaća bez obzira na tvoje podrijetlo. To je stvarno jako dobra država, a Beč kao grad pogotovo.“ (Melita)

„Hmmm... a ne znam vam iskreno... Svi govore kak su nam kulture kakti slične jako i to ali ja vam baš ne obraćam pažnju na te stvari... A gledajte, sve.. valjda.. vrijedni su i kulturni ljudi koji drže do sebe, ali i do svojega bližnjega.. nema tu filozofije. Pri njima se dela ali si za to i pošteno plaćen. Tko neće delati nek lepo ide doma. I tak treba biti. Dobri su prema vama ako ste i vi dobri ali bogami pokažu i oni zube ako niste vi dobri prema njima.“ (Krešimir)

„Mislim da posjećivanje kazališta, koncerata i crkvenih obreda rade obje kulture, iako austrijska, barem po onome što sam vidio, nešto manje ide u crkvu... Sviđaju mi se njihove izložbe i sajmovi svih kategorija, jer se tu mogu najbolje vidjeti tradicija vrijednosti austrijskog društva.“ (Vjekoslav)

Kazivači Stjepan i Ivan ipak ističu više razliku između Austrijanaca i Hrvata, pri čemu u bolji položaj stavljaju austrijsku kulturu:

„Nebo i zemlja, Hrvatska je vrlo tužna država, bila i ostala. A tako je bogata. Mislim da se ne može staviti u isti kontekst kao i Austrija, to su drugi svjetovi nažalost. Kako po

pitanju kulture, tako i svega drugog... Ponajviše mi se sviđa uređenost zbog zadovoljstva naroda, to je nešto što Hrvatima nedostaje.“ (Ivan)

„Hmm sličnosti, ne znam. Superiorni su u svakom pogledu od nas. Ajde, vole jako puno piti alkohol, isto kao i mi Hrvati, pa smo po tome slični (smijeh)... Sve mi se sviđa, njihova organiziranost, otvorenost, tolerancija, disciplina. Kod njih nećete vidjeti pune kafiće ljudi kako kafenisaju. Kod njih se dela.“ (Stjepan)

Većina kazivača je kroz godine uvela određene elemente austrijske kulture, poput glazbe i filmova u obiteljski život, ali običaji su, prema Dubravki, ionako slični hrvatskima:

„Nema ništa posebno što bi trebalo uvoditi po pitanju običaja, kultura je jako slična našoj.“

Jedino je kazivač Ivan odgovorio negativno na uvođenje austrijskih medija i običaja u obiteljski život.

Na pitanje o slobodnom vremenu, iskustva i mišljenja mojih sugovornika su opet podijeljena. Dok neki smatraju kako imaju puno više slobodnog vremena nego što bi imali u Hrvatskoj, drugi misle da im slobodnog vremena ipak nedostaje, iako pritom ne smatraju da bi ta situacija bila značajno drugačija drugdje:

„Bavim se sportom, sportskim kuglanjem kojeg sam jako zavolio, šetnjom u prirodi. U Hrvatskoj se nismo bavili ničime u slobodno vrijeme jer ga tamo nismo ni imali... Hobijem sam se počeo baviti tek kad sam došao u Beč.“ (Vjekoslav)

„Gledanje TV-a, sport, kino i tako. Razlikuje se samo u tome da sada ovdje u Beču više radim slobodne aktivnosti vani s ljudima jer imam i vremena i novca. Dok sam u Hrvatskoj uglavnom bio doma, radio kod roditelja na farmi te gledao televizor, kartao belu i slične stvari jer nije bilo novca za druge aktivnosti... Jel hobi redovno ispijanje pive sa ekipom? (smijeh)“ (Stjepan)

„Rado sam vozila bicikl, i plivala sam malo, i (na) karate sam išla.“ (Marija)

Isto mišljenje kao Vjekoslav i Stjepan ima i Ivan koji također ističe nedostatak slobodnog vremena i novca u Hrvatskoj. Danas u Beču ima vremena za obitelj, a pri dolasku se nastavio baviti i svojim hobijima koje je imao prije selidbe, sviranjem harmonike i gitare. Isto je kazao i Krešimir:

„O da razlikuje se. Sada u Beču imamo vremena i novca za hobije i ostale aktivnosti. Kina, kazališta, izlasci, sport. Sve to radimo jer želimo i baš uživamo u tome. Kad se sjetim kako u Hrvatskoj nije bilo vremena ni novca naježim se cijeli. Užas.“

S druge strane, Dubravka ističe nedostatak slobodnog vremena zbog posla i školskih aktivnosti koje joj mlađe dijete ima. Većinu slobodnog vremena i ona i suprug pokušavaju provesti kod kuće. Usprkos tome, svejedno nastoje posjećivati prijatelje i izlaziti u šetnje i restorane. Iako ih kulturna ponuda Beča zanima, nemaju previše vremena za nju. Povremeno se trude ići na koncerte, izložbe i u kazalište, ali to nije česta pojava. Branko također ističe nedostatak slobodnog vremena, ali on se pri tome posvećuje sportskim aktivnostima poput planinarenja, jogginga i fitnessa. U Beču se nastavio baviti i skijanjem, sportom u koji se zaljubio još u Hrvatskoj. Kao i Dubravka, zanimaju ga kazališna i koncertna ponuda Beča, ali rijetko ima vremena za odlazak na njih. Kulturna ponuda Beča zanima i ostale kazivače koji pri tome najviše ističu koncerte, kao što je vidljivo iz kazivanja:

„Idem na koncerte klasične glazbe obavezno, kazalište ne baš, kino obavezno, ples i folklorne večeri isto volim iako na njih ne idem toliko često.“ (Stjepan)

„Da, zanimaju me uglavnom koncerti jer volim muziku i smatram da treba iskoristiti to što živim u jednom gradu kulture.“ (Vjekoslav)

„Da, u kazalište pokušavamo ići. Ne dovoljno često jer se nekad ne možemo natjerati da idemo, ili nema nešto što nas zanima. Čak i cijena zna biti problem, pogotovo ako štedimo za nešto drugo.“ (Melita)

Za migranta su društvene veze od iznimnog značaja kada je riječ o integraciji, društvena integracija je važna za život unutar zajednice.

„Društvena integracija obuhvaća dvije povezane komponente: sastav društvene mreže i društvenu potporu iz različitih izvora. Društvena mreža uključuje veličinu i udio pripadnika koetničke zajednice i pripadnike zemlje domaćina, dok društvena potpora uključuje razne vrste percipirane ili održive potpore od strane društvene mreže koetničke zajednice i zajednice zemlje domaćina.“ (Vinokurov, Trickett i Birman 2019, s.p.)

U nekim slučajevima društvenim vezama se može ostvariti i pristup socijalnom kapitalu poput smještaja, zdravlja i poslovnih prilika, ali one mogu pružiti i osjećaj bliskosti (usp. Phillimore, Humphris i Khan 2018:219). Slobodno vrijeme većina kazivača provodi kako sa

Austrijancima, tako i sa Hrvatima koji su također doselili u Beč. Neki od kazivača su poznanike iz Hrvatske imali od ranije, dok su ih drugi s vremenom upoznali, s obzirom da je veliki broj Hrvata doselio upravo krajem 80-ih i početkom 90-ih godina za stalno u Austriju. Svi kazivači navode kako unutar obitelji, ali i sa drugim Hrvatima, pričaju hrvatski.

Dubravka i Branko su svoj krug prijatelja stvorili pretežito putem posla i kroz zajednička druženja, a isto vrijedi i za Melitu. Većina kazivača je poznanike stekla putem društvenih aktivnosti:

„Vani uglavnom. Na utakmicama, u klubovima i tako. To je naravno sve bilo u mlađim danima, kada su socijalne vještine ipak malo bolje. Ili su barem moje bile. Sa tim ljudima se družim i danas.“ (Stjepan)

„Pa vani uglavnom na utakmicama, u kinu i restoranima. Izadeš van i upoznaš ih, stvarno lijepo. Neka druga vremena bila, danas su klinci stalno na tim telefonima i ne družu se... prije je to bilo drugačije.“ (Krešimir)

„... jer većinom smo imali s kojima smo delali. A kad su male išle u vrtiću, tam smo s Austrijancima opet upoznali. I s njima smo se družili i oni su dolazili kod nas i mi kod njih. Jedan Austrijanac koji je znal Mateka, on je imal drugog Austrijanca prijatelja s kojima je nas upoznal i tak ti je to išlo.“ (Marija)

Na pitanje pripadnosti, većina kazivača se složila da se ne osjećaju kao stranci u Beču i smatraju da su se u potpunosti uklopili u austrijsko društvo:

„Ne smatram se strancem, a mislim da me tako ljudi ni ne tretiraju. Svi su veoma otvoreni prema nama oduvijek i bili, i ja još uvijek imam blagi naglasak bez obzira što sam u Beču već 30 godina. Ali svejedno mi to ne stvara problem.“ (Melita)

„Ne osjećam se kao stranac, osjećam se potpuno integrirana.“ (Dubravka)

„Smatram da sam se uklopio u austrijsku kulturu u svakoj situaciji.“ (Vjekoslav)

7.3. Religijska integracija

Religijska integracija se može smatrati dijelom kulturne integracije, pod tim pojmom smatramo prakse imigranata u novoj državi kao i povezanost sa domovinom koja se odvija istovremeno (usp. Penninx i Mascarenjas 2016:15). Pri istraživanju ovog aspekta integracije, moje glavno pitanje je bilo jesu li kazivači religiozni i, ukoliko jesu, prakticiraju li religiju u

jednakoj mjeri kao i u Hrvatskoj. Kod pitanja religioznosti, nekoliko kazivača je odgovorilo negativno. Za njih većinu religija je bilo nešto što su ostavili sa strane prilikom dolaska u Beč, i jednostavno su prestali prakticirati ju, ali i vjerovati u njezina načela:

„Nisam religiozan, nikad nisam baš pretjerano bio. Okej, u Hrvatskoj sam ipak znao ići povremeno na mise i moliti se i tako, ali sam se dolaskom u Beč opustio. Možda sam i shvatio da sam to više radio zbog drugih nego zbog vjere koju imam. Pa sam jednostavno prestao zamarati se time. Moja bivša žena je ostala katolik, iako je i za nju to bilo više na papiru.“ (Branko)

„Nisam religiozna, bila jesam u Hrvatskoj. Ali to je s godinama prošlo. Znam da je uglavnom obrnuto, kad si mlađi ne vjeruješ, a s godinama si sve otvoreniji prema vjeri. Kod mene je očito suprotno (smijeh)“ (Melita)

Kada je riječ o kazivačima koji su nastavili prakticirati religiju i nakon odlaska, oni su upoznati sa postojanjem misa koje se u Beču održavaju na hrvatskom jeziku, te ponekad znaju i sami odlaziti na njih. U Beču postoji jedna crkva, Am Hof, u kojoj Hrvatska katolička misija redovito održava mise na hrvatskom jeziku, ali i daje sakramente:

„Normalno. No da. Je, to je naša općina i tamo se održavaju. I tamo nas ima... mislim Am Hof... Ovdje smo više na početku (practicirali) još dok su male bile (kćeri op.a.). Jer, tu smo se vjenčali, djeca su pričest napravile, krizmu su napravile. Sandra se vjenčala u crkvi.“ (Marija)

„Idem ponekad na misu ali ništa specijalno niti često, par puta godišnje možda i to je to... Pa otprilike mislim da da (practiciram), teško mi je sad baš to procijeniti... nije baš da razmišljam o tim stvarima. Kad imam potrebu otiđem na misu i pomolim se kad nemam onda ne idem.“ (Krešimir)

Za Am Hof je čuo i Ivan koji je, iako sam nije religiozan, upoznat sa odvijanjem misa na hrvatskom jeziku od strane obitelji. Uz Ivana, kazivač Stjepan je također upoznat sa održavanjem misa na hrvatskom jeziku na kojima, iako je vjernik, ne sudjeluje:

„Vjernik jesam, ali ne bih se baš nazvao religioznim. U crkvu ne idem jer mi se ne da rano buditi, ali to se nije promijenilo. Tako je bilo i u Hrvatskoj (smijeh). Molim se doma, ali odlazak na mise mi nikad nije bila omiljena zanimacija. Moja žena ide i to dosta redovito, jedno vrijeme me pokušala i nagovarati da idemo zajedno. Brzo je odustala od toga (smijeh).“

Za većinu kazivača se tako odlazak na mise smanjio nakon odlaska iz Hrvatske i dolaska u Beč, pri čemu su neki od njih potpuno prestali prakticirati vjeru. Od kazivača koji su religiozni, većina kada i odlazi na mise odlazi na one koje se održavaju na hrvatskom jeziku.

7.4. Pravno-politička integracija

„Pravno politička dimenzija odnosi se na prebivalište i politička prava i statute. Osnovno je pitanje da li se, i u kojoj mjeri, imigranti smatraju punopravnim članovima političke zajednice. Položaj imigranata ili „stupanj integracije“ ima dva ekstremna pola. Jedan od njih je položaj ilegalnog imigranta koji u pravno-političkom smislu nije dio društva domaćina, iako je možda integriran u druge dvije dimenzije¹³. Drugi je položaj imigranta koji je (ili je postao) državljanin zemlje primitka.“ (Penninx i Gracés-Mascareñas 2016:14)

Pravno-politička integracije je važna stavka pri integriranju imigranata u društvo primitka. Većina mojih kazivača je priznala da su se, iako se ne osjećaju kao stranci, počeli osjećati kao dio društva dobivanjem državljanstva. Dobivanjem državljanstva im se također otvorila mogućnost sudjelovanja na izborima, ali i aktivno sudjelovanje unutar austrijskih političkih stranki. Gotovo sve austrijske stranke, uključujući i one konzervativnije, danas imaju kandidate imigrantskog podrijetla iako su oni sami rijetko na dobrim pozicijama i njihove šanse za dobivanje mandata su značajno smanjene (usp. Kraler i König 2014:22).

Svi moji kazivači posjeduju austrijsko državljanstvo, a prije njegovog dobivanja su se morali odreći hrvatskog. Prema austrijskim zakonima o državljanstvu osoba mora zadovoljiti niz kriterija prema kojima će se odrediti da li je osoba u mogućnosti dobiti državljanstvo putem dodjeljivanja, različitog od državljanstva putem podrijetla. S obzirom da svi kazivači posjeduju austrijsko državljanstvo, većina njih glasa i na izborima, o čemu su mi kazali:

„Glasam ovisno o izboru, ali i volji. Nekad jednostavno nemaš dobar izbor, pa onda i ne glasam. Onda mi muž zna reći da bezveze i imam državljanstvo kad ga već ne namjeravam koristiti u te svrhe.“ (Melita)

„Naravno da glasam, bez politike nema kruha. Ne želim biti jedan od onih koji neće izaći na izbore pa će se poslije žaliti na vladu. Mislim, ako imaš mogućnosti izabrati, naravno da tu mogućnost trebaš i iskoristiti.“ (Stjepan)

¹³ Pod druge dvije dimenzije pripadaju društveno-ekonomska i kulturno-religijska dimenzija.

„Dobivamo poziv, ali ne idemo. Ali imamo pravo.“ (Marija)

Moji kazivači ističu potpunu integraciju u austrijsko društvo, kroz sve razine integracije uključujući i pravno-političku koja im je značajna zbog posjedovanja državljanstva čime se oni i službeno prestaju smatrati strancima u Beču. Iako svi kazivači dolaze iz Hrvatske i žive u Beču preko 30 godina, male razlike ipak postoje. Ove razlike su najviše vidljive po pitanju kulturne integracije i razine otvorenosti prema drugim kulturama iako većina kazivača svejedno dijeli isto mišljenje o toj temi. Izuzev ovoga, većih razlika među kazivačima nema iako među njima postoje razlike s obzirom na spol, obrazovanje i obiteljske statuse.

8. Pripadnost hrvatskoj zajednici u Beču i transnacionalni procesi

Osjećaj pripadnosti zajednici u kojoj je osoba odrasla može znatno olakšati prilagodbu novoj sredini, ali i općeniti život u njoj. Nostalgija za domovinom će biti manja, ukoliko je osoba okružena svojom poznatom kulturom i ljudima koji ju dijele. Svi moji kazivači ističu kako im se krug prijatelja u Beču većinski sastoji od Hrvata i Austrijanaca. Na samu odluku o preseljenju u Beč veliku ulogu imali su prethodni migranti tj. migrantske mreže koje su vidljive i u suvremenim iseljavanjima. Dio Hrvata neki kazivači su poznavali od ranije, dok su dio upoznali tijekom života u Beču, kao što se vidi iz primjera kazivanja:

„U svakoj prilici, neki su doselili kad i ja a neki su već duže tu... a neki pak tek sad došli pa im pomažem da im olakšam malo. Znam kroz što prolaze.“ (Ivan)

„Da, družimo se, svi smo otprilike došli u isto vrijeme. Viđamo se nekoliko puta godišnje, uglavnom se privatno posjećujemo.“ (Dubravka)

Svi kazivači napominju i da prilikom susreta s drugim Hrvatima komuniciraju na hrvatskom jeziku. Komunikacija na hrvatskom jeziku prakticira se i unutar obitelji, djeca kazivača većinom znaju hrvatski jezik. Većina kazivača, osim Branka, je upućena u to da postoji poseban program za imigrante u školama, iako ga njihova djeca nisu pohađala:

„U nižim razredima osnovne škole postoji, moja djeca nisu išla na te programe. Smatrala sam da nije potrebno a ni oni sami nisu htjeli.“ (Dubravka)

„Naravno, sva djeca, svejedno koje nacije, imaju prilagodni program za početak.“ (Ivan)

Iako nisu pohađala posebne školske programe, djeca kazivača su imala, i danas imaju, kontakte sa drugim Hrvatima, s obitelji i poznanicima. Isto tako se održavaju i kontakti sa obitelji i prijateljima iz Hrvatske, većinom putem društvenih mreža poput Facebooka, ali i telefona i Skypea. Hrvatsku kazivači posjećuju minimalno jednom godišnje, ovisno o mogućnostima, najčešće tijekom godišnjih odmora:

„A ovisi... minimalno jempat godišnje, ali ovisi o poslu i svemu jer u ugostiteljstvu je teško dobiti godišnji redovito, tak da puno ovisi o tomu, ali ciljamo minimalno jednom godišnje na 2 tjedna cca.“ (Krešimir)

Tijekom posjeta kazivači uglavnom odsjedaju kod rodbine, dok su neki poput Marije i Krešimira kupili novu nekretninu i u Hrvatskoj ili zadržali postojeću:

„U svojoj kući (smijeh), onoj kojoj smo kupili nakon selidbe. Da imamo nekaj i ovdje, ak bi se vratili.“ (Marija)

„U starom stanu. Imamo susjedu koja se brine za stan. Nismo imali srca ga prodati jer nismo znali kak nam bude gore bilo pa smo si ga ostavili.“ (Krešimir)

Istraživanje pokazuje da, iako su kazivači integrirani u Beči, ne smatraju se strancima i imaju austrijsko državljanstvo, neki od njih posjeduju dom u Hrvatskoj kojeg su nakon selidbe zadržali ili naknadno kupili. Iako su kazivači tada razmišljali o povratku, većina ih je potvrdila da se ne namjeravaju vratiti, a svoj dom u Hrvatskoj koriste isključivo tijekom posjeta.

Kada je riječ o hrvatskim udrugama u Beču, većina kazivača je čula za neke od njih, najčešće od strane prijatelja i poznanika hrvatskog podrijetla, iako sami nisu članovi. Jedino je kazivač Branko povremeno išao na zabave i koncerte koji su organizirani od strane hrvatskih udruga, iako već duže vrijeme ne sudjeluje ni u takvim vrstama aktivnosti.

9. Zaključak

Ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju, iseljavanje stanovništva Hrvatske postala je aktualna tema. No Hrvati su oduvijek migrirali i iseljavali zbog različitih uzroka u različite države, pa tako i u Austriju. Prva preseljenja su se događala za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, pod time se misli najviše na gradišćanske Hrvate koji su imigrirali na područja današnje Austrije, zapadne Mađarske te Slovačke. Veliki val migracije iz Hrvatske, u kontekstu Jugoslavije, dogodio se i tijekom 70-ih i 80-ih godina 20. st. zbog bilateralnih ugovora između dvije države - sporazuma o privremenom boravku gostujućih radnika. Određeni dio tih

gostujućih radnika – *gastarbajtera* čije su imigracije zamišljene kao privremene, odlučili su trajno ostati u Austriji. S vremenom su nastale lančane imigracije, a migrantske mreže utjecaje su i na nova useljavanja osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća, razdoblje kada su preselili moji kazivači. Navedeno se očituje u istraživanju provedenom u svrhu ovog rada. Najveći razlozi preseljenja leže u boljem životnom standardu, većim plaćama, kulturnoj i svakoj drugoj uređenosti, kao i u obiteljskim i prijateljskim odnosima nastalima za vrijeme boravka u Austriji.

Kada se sagledaju razlozi iseljavanja, dolazi se do zaključka kako je velika većina iseljeničtva napustila bivšu Jugoslaviju zbog neimaštine, niskog životnog standarda, niskih plaća i nezaposlenosti. Kada se sagledaju trendovi kretanja stanovništva, uviđa se kako se u čak 40 godina u tom segmentu nije ništa promijenilo.

Integracija u novo društvo može predstavljati veliki izazov za svakog pojedinca. Pod terminom integracija danas smatramo proces preseljenja, odnose sa zemljom domaćinom, i socijalne promjene koje dolaze nakon imigracije. Ona se promatra kroz nekoliko dimenzija, pravno-političku, društvenu, kulturnu, religijsku i ekonomsku, koje su i obrađene u ovom radu. Kazivači intervjuirani u svrhu istraživanja ovog rada uspješno su se integrirali kroz sve tri dimenzije koje su u ovom radu analizirane. Sagledavajući pravo-političku dimenziju svi kazivači imaju austrijsko državljanstvo te većina redovno sudjeluje na demokratskim izborima. Unutar ekonomske dimenzije svi kazivači pronašli su posao sa daleko većim financijskim primanjima nego onima koje bi imali u Hrvatskoj. Nadalje, navode kako su im uvjeti rada izvanredni, generalno osjećaju zadovoljstvo te su sukladno tome motivirani za daljnji rad, rast i razvoj na poslovnom planu. Zbog uvjeta na poslu i većih primanja, većina kazivača navodi i slobodno vrijeme koje u Hrvatskoj nisu imali. Tako se većina kazivača nastavila baviti svojim hobijima, dok su neki pronašli nove aktivnosti s kojima se u Hrvatskoj ne bi mogli baviti, kako zbog financijskih razloga, tako i zbog nedostatka slobodnog vremena, čime pokazuju društvenu dimenziju integracije. Kada je riječ o kulturnoj i religijskoj dimenziji, kazivači su naveli kako nije bio potreban proces prilagodbe zbog sličnosti hrvatske i austrijske kulture. Većina prihvaća i sudjeluje u kulturnoj ponudi grada Beča, prihvaćajući time multikulturalni identitet grada, no iako su i oni sami imigranti, neki smatraju da u Beču ima previše imigranata koji pripadaju različitim rasama, religijama... .

Kada je riječ o osjećaju pripadnosti hrvatskoj zajednici, istraživanje pokazuje da transnacionalne prakse i postojanje migrantskih mreža znatno mogu olakšati proces prilagodbe novoj sredini, kao i život u njoj. Većina kazivača ističe prethodna poznanstva u Austriji koja su

im pomogla po pitanju informacija, ali i pronalaska posla ili smještaja. Iako postoji znanje o različitim hrvatskim udrugama koje djeluju u Beču, većina kazivača ne sudjeluje u njihovim aktivnostima, ali u slobodno vrijeme održavaju kontakte kako sa Hrvatima unutar Austrije, tako i onima iz zemlje podrijetla, kroz obiteljska druženja, zajedničko provođenje slobodnog vremena, zajednički rad.

10. Popis literature i izvora

ABU-LUGHOD, Lila. 1991. "Writing Against Culture". U *Recapturing Anthropology. Working in the Present*, ur. R. G. Fox. New York: School of American Research Press, 137–163.

ČULINA, Iva. 2014. *Stereotipi i imidž Hrvata u Austriji iz perspektive austrijske javnosti i tiska: uzroci nastanka i posljedice*. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zadru.

GRACÉS-MASCAREÑAS, Blanca i PENNINX, Rinus. 2016. „Introduction: Integration as a Three-Way Process Approach?“. U *Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors*, ur. Rinus Penninx i Blanca Gracés-Mascareñas. Universitat Pompeu Fabra (UPF): Barcelona, 1-10.

GRBIĆ JAKOPOVIĆ, Jadranka. 2014. *Multipliciranje zavičaja i domovina- Hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije i identitet*. Zagreb: FF Press.

IVANOVIĆ, Vladimir. 2012. *Geburtstag pišeš normalno. Jugoslavenski gastarbajteri u Austriji i SR Njemačkoj*. Beograd: Biblioteka studije i monografije.

KING, Russell i COLLYER, Michael. 2016. „Migration and Development Framework and Its Links to Integration“. U *Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors*, ur. Rinus Penninx i Blanca Gracés-Mascareñas. Universitat Pompeu Fabra (UPF): Barcelona, 167-188.

KRALER, Albert i KÖNIG, Alexandra. 2014. „Austria“. U *European immigration: a sourcebook*, ur. Anna Triandafyllidou i Ruby Gropas. Farnham: Ashgate, 15-26.

MESIĆ, Milan. 2002. *Međunarodne migracije – tokovi i teorije*. Zagreb: FF Press.

MILARDOVIĆ, Anđelko. 1998. *Srednja Europa između mita i zbilje*. Zagreb: Pan liber.

MÜGGE, Liza i VAN DER HAAR, Marleen. 2016. „Who Is an Immigrant and Who Requires Integration? Categorizing in European Policies“. U *Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors*, ur. Rinus Penninx i Blanca Gracés-Mascareñas. Universitat Pompeu Fabra (UPF): Barcelona, 77-90.

MÜNZ, Rainer. 2011. „Austria and its Migrants“. U *Global Austria: Austria's Place in Europe and the World*, ur. Günter Bischof, Fritz Plasser, Anton Pelinka i Alexander Smith. Universiti of New Orleans Press, 184-199.

NEUREITER, Michael. 2018. „Evaluating the effects of immigrant integration policies in Western Europe using a difference-indifferences approach“. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45/15:2779-2800.

PARK, Sung. S. i WALDINGER, Roger D. 2016. „Bridging the territorial divide: immigrants' crossborder communication and the spatial dynamics of their kin networks“. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43/1:18-40.

PENNINX, Rinus, ur. 2006. *The dynamics of international migration and settlement in Europe: a state of the art*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

PENNINX, Rinus. 2015. „European Cities in Search of Knowledge for Their Integration Policies“. U *Integrating Immigrants in Europe: Research-Policy Dialogues*, ur. Scholten, P., Entzinger, H., Penninx, R., Verbeek, S. Springer International Publishing, 99-116.

PENNINX, Rinus i GRACÉS-MASCAREÑAS, Blanca. 2016. „The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept“. U *Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors*, ur. Rinus Penninx i Blanca Gracés-Mascareñas. Universitat Pompeu Fabra (UPF): Barcelona, 11-30.

PEPEONIK, Zlatko. 1975. „Ekonomska migracija u Švedskoj“. *Acta geographica Croatica*, 13/1:11-132.

PHILLIMORE, Jenny, HUMPHRIS, Rachel i KHAN, Kamran. 2018. „Reciprocity for new migrant integration: resource conservation, investment and exchange“. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44/2:215-232.

POTKONJAK, Sanja. 2014. *Teren za etnologe početnike*. Zagreb: FF press, Hed biblioteka.

RICHTER, Rudolf i PFLEGERL, Johannes. 2001. „Living in Migration in Austria“. *Journal of Comparative Family Studies* 32/4:517-531.

SANDOZ, Laure. 2020. „Understanding access to the labour market through migration channels“. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46/1:222-241.

ŠAKIĆ, Vlado. 2014. „Suvremeni migracijski procesi i njihov odraz na Hrvatsku. Globalni pogled na međunarodne migracije“. U *Hrvatsko iseljništvo i domovina. Razvojne perspektive*. ur. Hornstein Tomić, C., Hrstić, I., Majetić, F., Sabotić, I., Sopta, M. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 13-21.

ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ, Nevena, POTKONJAK, Sanja i RUBIĆ, Tihana. 2016. *Misliti etnografski: Kvalitativni pristupi i metode u etnologiji i kulturnoj antropologiji*. Zagreb: FF press, Hed biblioteka.

ŠVERKO, Iva. 2005. „Studentske namjere odlaska u inozemstvo: veličina potencijalnog "odljeva mozgova" i njegove odrednice u 1995., 1997. i 2004. godini.“ *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*. 14/6:1149-1174.

VAN EWIJK, Edith i NIJENHUIS, Gery. 2016. „Translocal Activities of Local Governments and Migrant Organizations“. U *Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors*, ur. Rinus Penninx i Blanca Gracés-Mascareñas. Universitat Pompeu Fabra (UPF): Barcelona, 127-146.

VINOKUROV, Andrey, TRICKETT, Edison J. i BIRMAN, Dina. 2019. The Effect of Ethnic Community on Acculturation and Cultural Adaptation: the Case of Russian-Speaking Older Adults. *Journal of International Migration and Integration*

Internetski izvori

Hrvatska enciklopedija: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40619> (zadnji pristup 13.07.2020.)

Središnji državni ured za Hrvate iz Republike Hrvatske: <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatska-manjina-u-inozemstvu/hrvatska-manjina-u-republici-austriji/737> (zadnji pristup 01.08.2020.)

Središnji državni ured za Hrvate iz Republike Hrvatske:

<http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatsko-iseljenistvo-u-republici-austriji/18> (zadnji pristup 13.07.2020.)

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske:

https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm (zadnji pristup 01.08.2020.)

Anno'93: <http://www.anno93.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

Austrijsko-hrvatska zajednica za kulturu i šport: <https://www.ah-zajednica.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

Hrvatski dom Beč: <https://hrvatskidom.com/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

Facebook grupa Hrvati u Austriji: <https://www.facebook.com/HrvatiUAustriji> (zadnji pristup 01.08.2020.)

Kroativ: <https://kroativ.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

TV Beč: <http://www.tvbec.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

Cro Vienna vijesti: <https://vijesti.cro-vienna.at/> (zadnji pristup 01.08.2020.)

Hrvatska radiotelevizija: <https://vijesti.hrt.hr/629878/austrija-otvorila-trziste-rada-za-hrvate-hrvatski-poduzetnici-strahuju> (zadnji pristup 10.09.2020.)

11. Sažetak

„Integracijski procesi hrvatskog iseljništva u Beču“

U radu se istražuje iseljavanje Hrvata u Austriju tijekom 1980-ih i 1990-ih godina. Etnološko i kulturnoantropološko istraživanje temeljeno je na kvalitativnoj metodologiji, na polustrukturiranim intervjui. Kroz intervjue s osam kazivača, istražuju se potisni i privlačni faktori koji su utjecali na iseljavanje iz Hrvatske te odabir Beča i Austrije kao useljeničke zemlje. Poseban naglasak stavljen je na proces prilagodbe austrijskom društvu te dimenzije integracijskog procesa (kulturnu, društvenu, religijsku, ekonomsku i pravno-političku dimenziju integracije). Istraživanje pokazuje da su hrvatski imigranti integrirani u austrijsko društvo i smatraju se dijelom zajednice. Rad završava s prikazom transnacionalnih praksi i povezanosti s drugim Hrvatima, kako onima u Austriji, tako i u Hrvatskoj.

Ključne riječi: migracija, Beč, Hrvati u Austriji, integracija, iseljavanje

Summary

„Integration processes of Croatian emigrants in Vienna“

The paper presents the emigration of Croats to Austria during the 1980s and 1990s. Ethnological and cultural anthropological research is based on a qualitative methodology, on semi-structured interviews. Through interviews with eight narrators, the paper investigates the push and pull factors that influenced emigration from Croatia and the choice of Vienna and Austria as immigrant countries. Special emphasis was placed on the process of adaptation to Austrian society and the dimensions of the integration process (cultural, social, religious, economic and legal-political dimension of integration). The research shows that Croatian immigrants are integrated into Austrian society and are considered part of the community. The paper concludes with a presentation of transnational practices and connections with other Croats, both in Austria and in Croatia.

Keywords: emigration, Vienna, Croats in Austria, integration, migration